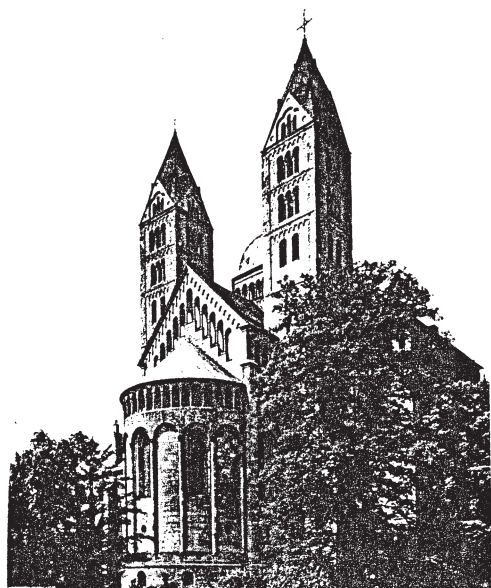

VIKINGATIDA MYNT FRÅN SPEYER

EN STUDIE BASERAD PÅ DET SVENSKA FYNDMATERIALET

C-uppsats i arkeologi
av Guy Engström
Höstterminen 1995
Stockholms universitet
Handledare: Christoph Kilger

Abstract

This essay concerns the coinage in Speyer during the late Viking Age. The primary aim has been to establish a relative as well as an absolute chronology based on the coins known from the Swedish, Viking-Age, silver hoards. The earliest coin from Speyer appears in a silver hoard which was deposited in the year 973. From this time onwards, Speyer coins were common in the Swedish Viking-Age hoards. Types known from outside Sweden are briefly described with reference to earlier research. As a result of the chronological analysis some aspects of the structure of the coinage in Speyer have been revealed. Types struck during the Ottonian era were few but circulated for a considerable period of time. During the Salian time, the number of types rises swiftly and with the reign of Henry IV (1056-1106) the material suggests that the coinage was regulated in a manner where only one type was valid at a given time. This part of the Salian era also shows an increase in the episcopal coinage. Towards the end of the reign of Henry IV only a few coins from Speyer reach Sweden and the import appears to have ceased shortly before or after the succession of Henry V (1106-1125).

INNEHÅLL

1. INTRODUCTION

1.1	Inledning	2
1.2	Syfte	2
1.3	Frågeställningar	2
1.4	Avgränsning	2
1.5	Begreppsdefinitioner	3
1.6	Teori och metod	4
1.7	Källkritik	5

2. BAKGRUND

2.1	Tyska riket och myntväsendets utveckling	6
2.2	Tidigare forskning	6
2.3	Tolkningar av vikingatida silverskatter	7

3. MATERIALPRESENTATION OCH ANALYS

3.1	Bakgrund	8
3.2	Myntning under den sachsiska ätten	8
3.2.1	Otto I-III	8
3.2.2	Heinrich II	9
3.3	Myntning under ätten Salier	12
3.3.1	Konrad II	12
3.3.2	Heinrich III	13
3.3.3	Heinrich IV	20
3.4	Övriga typer	29
3.5	Anonyma typer och kungliga/kejserliga typer - en viktanalys	30

4. RESULTAT

4.1	Myntningens reglering	33
4.2	Kronologin	34
4.3	Anonyma typer	35

5. SAMMANFATTNING

6. REFERENSER

APPENDIX

Karta över Tyska rikets myntorter under perioden 900-1125

Kronologisk typkatalog

Fyndförteckning

1 INTRODUKTION

1.1 Inledning

Under senare år har studenter vid Arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet givits möjlighet att skriva uppsatser under handledning av personal vid Numismatiska forskningsgruppen. Ett flertal av dessa uppsatsarbeten har behandlat myntningen på tyska orter med utgångspunkt från de omfattande myntfynden i svenska vikingatida skatter. Efter hand kommer förhoppningsvis större delen av detta rika tyska material under bearbetning. Föreliggande uppsatsarbete kommer behandla myntningen på den tyska orten Speyer utifrån det svenska fyndmaterialet. Ett stort tack för all hjälp och sakkunnig handledning riktas till min handledare Christoph Kilger samt prof. Kenneth Jonsson.

Importen av tyska mynt till Sverige inleds under 950-talet och fortgår därefter med växlande intensitet under hela vikingatiden (Jonsson 1990), som ur numismatiskt perspektiv anses pågå in i 1140-talet, då den sista skatten med vikingatida sammansättning deponeras. Sammanlagt är ca 225 000 utländska mynt från drygt 3 000 fynd kända från de vikingatida skatter som påträffats i Sverige. Närmare hälften av dessa mynt är från det tyska riket (95 000). Den i detta arbete behandlade myntorten Speyer är representerad av något över 1 300 mynt som fördelar sig på 129 olika fynd. Den största andelen fynd härrör från gotländskt område.

1.2 Syfte

Uppsatsens syfte är i första hand att ställa upp en kronologi för de typer från Speyer som förekommer i de svenska vikingatida skattfynden. Vidare kommer myntningens reglering i Speyer att analyseras, varvid resultaten av den fastställda kronologin kommer att tjäna som utgångspunkt.

1.3 Frågeställningar

Kan en relativ och eventuellt även en absolut kronologi fastställas för de mynttyper som präglades i Speyer under vikingatiden?

Visar materialets sammansättning på att myntningen reglerats?

Är de olika typernas myntherrar identiska med de personer som omnämns genom myntens omskrifter?

Kan de anonyma typerna i materialet föras till någon myntherre?

1.4 Avgränsning

Uppsatsen kommer i första hand att behandla mynt från Speyer, vilka påträffats i fynd inom det nutida Sveriges gränser. Typer som inte förekommer i det svenska materialet, men som är kända från fynd från andra länder, kommer kortfattat att beskrivas med ledning av tidigare forskning. Tidsmässigt begränsas uppsatsen härmed till att omfatta tiden mellan 970-talet fram till 1140-tal, vilket utgör den huvudsakliga importperioden för tyska mynt under vikingatiden.

1.5 Begreppsdefinitioner

Absolut kronologi

Bestämmer den period en viss mynttyp präglades.

Cirkulationstid

Den tidsrymd under vilken en mynttyp är i omlopp.

Dbg

Anger den typbeteckning den tyske numismatikern Herrmann Dannenberg givit en viss mynttyp, exempelvis Dbg 825.

Frånsida

Myntets baksida, i regel den sida som anger typens myntort.

Importtid

Den tidsrymd under vilken en viss mynttyp förs in till Sverige.

Inskrift

Skrift som placerats horisontalt på myntets fält.

Lösfynd

Fynd av enstaka mynt.

Myntherre

Kung/kejsare som låter prägla mynt eller den som förlänats rätt att prägla.

Myntort

Den ort där en viss mynttyp präglas.

Mynträtt

Rättighet förknippad med myntprägling. Tyska kungar/kejsare utövade i regel oinskränkt mynträtt och förlänade under stundom denna rättighet till adel och kyrka. Den förlänade mynträkten var i många fall begränsad och medgav inte nödvändigtvis att den kyrklige eller adlige myntherren tilläts prägla mynt i eget namn eller med egen bild.

Mynttyp

En mynttyp omfattar mynt som präglats med enhetliga motiv på åtsida och frånsida. Ett mynts omskrift och detaljer kan dock avvika något från andra mynt som förs till samma typ.

Omskrift

Text som löper runt myntets åtsida och/eller frånsida, längs ytterkanten.

Ottonsk tid

Perioden mellan åren 936 -1002 då tyska riket regeras av kejsarna Otto I, Otto II samt Otto III.

Präglingstid

Tidsrymd under vilken en mynttyp präglas.

Relativ kronologi

Bestämmer mynttypers inbördes ordning med hänsyn till vilken typ som präglades tidigast.

Skattfynd

Fynd bestående av två eller flera mynt.

T.p.q.

(Terminus post quem) Tidigast tänkbara präglingsår för det yngsta myntet i ett fynd. Årtalet anger när en skatt tidigast kan ha deponerats.

Variant

Inom en mynttyp finns utrymme för smärre avvikelser från standardutformningen, exempelvis avvikande omskriftslydelse eller avvikelser hos detaljer av motiv som varianten delar med mynt av samma typ.

Åtsida

Myntets framsida, vilken i regel namnger typens myntherre.

1.6 Teori och metod

Uppsatsens bygger i första hand på en kvantitativ och jämförande analys av fyndmaterialet. Utgångspunkten har i denna del varit Gert Hatz sammanställning av vikingatida myntfynd från Sverige (Hatz 1974). Av Hatz arbete framgår vilka fynd som innehåller mynt från Speyer. Närmare uppgifter om mynten har därefter kunnat hämtas från opublicerade listor som sammanställts av Peter Berghaus samt Vera och Gert Hatz, vari de individuella mynten preliminärt typbestäms enligt ett av Dannenberg ordnat system (Dannenberg 1876-1905). Dannenbergs typer utgör därmed grunden för den reviderade typindelning som kommer att presenteras i detta arbete. Till viss del har detaljerad information rörande materialet också publicerats i CNS-serien samt Kungl. myntkabinettets årsberättelse i NNÅ. Ur sistnämnda publikation har hämtats uppgifter avseende senare års fynd, vilka inte ingår i Hatz sammanställning från år 1974.

Härefter har de i materialet ingående typerna sorterats tidsmässigt med utgångspunkt från de t.p.q. år som Jonsson åsatt de aktuella fynden (Jonsson: *Finds of Viking-Age coins in Sweden*, manuskript). Resultatet i denna del redovisas i histogram som visar hur deponeringen av varje given typ fördelar sig över tiden. Staplarna i histogrammen visar antalet mynt och fynd per decennium.

Histogrammen kan ge en uppfattning om när en typ första gången kommer in i Sverige samt under vilken tid och i vilken omfattning den präglats. I detta sammanhang förutsätts, i enlighet med vad som kunnat iakttas beträffande mynt från andra myntorter, att typerna når Sverige och deponeras kort tid efter att de börjat präglas. Vidare kan det antas att en typ deponeras i störst antal under det decennium som följer efter att den upphört att präglas. Därefter sjunker i regel

antalet hastigt. I det nordiska materialet är det generellt så att en typ cirkulerar i mindre antal, långt efter att den slutat präglas. En tolkning av histogram av denna typ kan således leda fram till värdefulla resultat då en kronologi upprättas, men man bör vara medveten om de svårigheter som kan vara förknippade med metoden. Det bör nämnas att värdena kan påverkas av allmänna upp och nedgångar i myntimporten, vilket bör beaktas då en typs nedläggningstopp fastställs. Vidare påverkas resultatet av importens väg till Sverige. En indirekt import kan exempelvis leda till att myntens präglingstid uppfattas som senare än vad som egentligen är fallet.

Den kvantitativa analysen kompletteras i uppsatsen av kvalitativa bedömningar. Ett flertal typer från Speyer förekommer endast i ett begränsat antal och fyndbilden utgör därför en osäker grund för datering. Flera av dessa typer kan dock på stilistiska bedömningsgrunder, då de jämförs med det övriga materialet, föras till bestämda perioder.

Materialet kommer vidare att bedömas ur kvalitativ synvinkel så till vida att vikterna hos några av de vanligt förekommande anonyma typerna jämförs med samtida kungliga/kejsarliga typers vikt. Vissa av materialets anonyma typer ger, med hänsyn till kyrkliga inskrifter och bilder, intryck av att vara biskopliga präglingar. Biskopliga mynt under den aktuella perioden, från det närbelägna stiftet Mainz, har vid en jämförelse med kungliga typer visat sig avvika från den kungliga viktstandarden (Stoess 1993). En jämförbar viktanalys av material från Speyer företas för att undersöka om de anonyma typerna skiljer sig från kungliga typer i fler avseenden än de rent utseendemässiga.

1.7 Källkritik

Myntmaterialet från Speyer är omfattande och torde rimligen kunna ligga till grund för att fastställa en kronologi. Vissa bedömningar kan emellertid påverkas av att närmare 90 exemplar av materialets 1310 mynt inte kunnat typbestämmas då listor över de aktuella fynden upprättats. I detta sammanhang bör också nämnas att typbestämningar, när det rör sig om dåligt präglade mynt, innebär ett subjektivt ställningstagande som kan utgöra en felkälla. Vidare kan grunden för typbestämningarna ifrågasättas, dvs Dannenbergs teckningar av de för honom kända mynttyperna. Då ett mynt av en bestämd typ jämförs med dessa teckningar inser man snart att avbildandet inneburit ett visst mått av subjektivt tolkande som är svårfrånkomligt.

Det faktum att vissa mynt, som härrör ur fynd som påträffades under 1800-talet och början av 1900-talet, inte längre är bevarade, utgör ytterligare en källkritisk aspekt. Typbestämningar av dessa mynt har under uppsatsarbetet gjorts med ledning av handskrivna anteckningar som återfinns i fyndlistor, vilka upprättades då fynden i fråga inlöstes av behöriga myndigheter.

Avgörande för den kronologi som uppsatsen syftar till att upprätta är de svenska skattfyndens t.p.q. En skatts t.p.q. ger emellertid endast en preliminär datering som kan komma att ändras genom nya rön beträffande skattens yngsta mynt.

Slutligen skall även nämnas något om förutsättningarna för de viktanalyser som redovisas i uppsatsen. Analysen utgår i denna del från konstaterade skillnader i vikt mellan jämförda mynttyper. Ett mynts vikt kan emellertid påverkas av yttre omständigheter efter att det deponerats. I detta sammanhang är fyndplatsens jordmån av betydelse. Vissa jordar utsätter mynten för en högre grad av korrosion än andra. En mynttyp som förekommer i stort antal i en skatt som korroderats kraftigt kan härigenom visa sig vara lättare än motiverat.

2 BAKGRUND

2.1 Tyska riket och myntväsendets utveckling

Den vikingatida myntimporten till Sverige domineras inledningsvis under 800-talet fram till ca år 975 av mynt från öst med ursprung i Kalifatet. Skattfynden vittnar om att företrädesvis tyska och engelska mynt fördes in i landet härefter. Myntväsendet i det karolingiska riket var emellertid väl organiserat redan under Karl den Store (768-814) och dennes efterföljare Ludvig den fromme (814-840). Under dessa regenter var rikets myntning en exklusiv kejsarlig angelägenhet (Kluge 1991:23). Verdunfördraget år 843 medförde därefter att riket delades i tre delar varigenom mynträtten kom att utövas av respektive riksdels regent. Rikets vidare delning under 880-talet ledde till att Mellersta riket delades i två delar som i stort sett överensstämmer med de områden vi i dag känner som Frankrike och Tyskland. Ostreich som den sedermera tyska delen benämndes utgjordes i sin tur av fem stamhertigdömen i och med att Lothringen införlivades med riket år 925. Ett av dessa fem stamhertigdömen var Franken där orten Speyer är belägen längs Rhens mellersta sträckning.

Efterhand kom den kejsarliga/kungliga mynträtten att delas upp på ett större antal myntherrar och myntorter. År 889 erhöll Osnabrücks biskop rätt att prägla mynt, som första icke kunglige myntherre och kort därefter hade motsvarande rättighet förlänats biskoparna i Eichstätt samt abboten i Corvey (Ehrendt 1976:33). Dessa tidiga förläningar var emellertid begränsade mynträtter (Ehrendt 1976:35). En tradition där den lokale biskopen eller abboten präglade i eget namn hade ännu inte utvecklats. I praktiken var mynträtten ofta att betrakta som en växel eller tullrätt (Stoess 1993:111). I och med de sachsiska kejsarnas maktövertagande år 918 kom mynt att präglas på ett större antal orter än tidigare. Forskningen har emellanåt betraktat Speyer som en tidig myntort med kontinuerlig präglingverksamhet ända sedan karolingisk tid (Ehrendt 1976:33 ff). Skriftliga källor antyder emellertid att en regelbunden präglingen på orten inleds först under den sachsiska ätten (Kluge 1991:101)

2.2 Tidigare forskning

Den tyske numismatikern Hermann Dannenbergs arbete "Die deutschen Münzen der Sächsischen und fränkischen Kaiserzeit" har sedan dess tillkomst under åren 1876-1905 utgjort grunden för i princip all forskning rörande vikingatida tyska mynt. Dannenberg beskriver och hänför de för honom kända mynttyperna till specifika myntorter däribland Speyer. Vidare ger han varje mynttyp ett individuellt typnummer och redogör kortfattat för den tidigare forskningens ståndpunkter. I huvudsak bygger Dannenbergs forskning på kvalitativa frågeställningar. Stilistiska jämförelser och den information som direkt kan utläsas från myntens omskrifter är avgörande för de resultat som uppnås. Dannenbergs typsystem tillämpas än idag inom numismatiken på området.

Vidare har myntningen i Speyer berörts av den finske numismatikern Salmo som 1948 bearbetat finska fynd av tyska vikingatida mynt i arbetet "Deutsche Münzen in vorgeschichtlichen Funden Finnlands". Salmos arbete är mycket grundligt och har stort värde bl.a. genom att det åskådliggör den stora utseendemässiga variation som kan iakttas hos mynt som förs till samma typ.

Salmos och Dannenbergs ambition var i första hand att beskriva och ordna ett mycket omfattande material från i princip hela det tyska riket. En mer begränsad studie, som inriktar sig just på myntorten Speyer, återfinns i Ehrendts "Speyerische Münzgeschichte" där myntväsendet på orten kartläggs från keltisk tid fram till nutid. Ehrendts studie kan

emellertid närmast beskrivas som en sammanställning av tidigare forsknings resultat. I detta sammanhang kan även Berghaus kortfattade studie av speyermyntningen nämnas i vilken ett förslag till en absolut kronologi formuleras i anslutning till ett resonemang kring det polska fyndet från Glowno (Berghaus 1954).

2.3 Tolkningar av vikingatida silverskatter

Bakgrunden till att så stora mängder utländska mynt återfinns på svenskt område har länge varit föremål för forskningens intresse. Vissa förklaringsmodeller som framlagts har behandlat myntimporten som ett resultat av plundringståg och de gälder som utbetalades till krigiska vikingar. Vid en närmare granskning har fyndmaterialet inte visat på något direkt samband i detta avseende (Jonsson 1993:207 ff). I övrigt har forskningen främst sett myntskatterna som ett tecken på att vikingarna var aktiva handelsmän. Den aktuella forskningen på området synes till övervägande delen betona just handelns betydelse (Jonsson & Östergren 1990:152, Metcalf 1981:331).

De flesta tolkningar som framförts rörande myntens roll i det vikingatida samhället ser mot bakgrund av fyndmaterialets sammansättning en skillnad mellan präglandslandet respektive importlandet. Myntvärdet i importlandet förutsätts ha överensstämmt med metallvärdet. Härom vittnar de nordiska silverskatternas sönderklippta mynt som uppenbarligen vägts snarare än räknats. I präglandsortens närhet förmodas mynten i stället ha haft ett av myntherren fastställt nominalvärde, vilket var högre än metallvärdet. Mynten har i alla händelser, såväl inom präglandsområdet som utanför, utgjort omsättningsbara betalningsmedel (Jonsson & Östergren 1990:152). En mångfald tolkningar har presenterats rörande bakgrunden till att sådana betalningsmedel kom att deponeras i jorden.

Traditionella tolkningar av de vikingatida silverskatterna har uppfattat deponerandet som en följd av yttre omständigheter. I tider av oro, då krig och överfall befarats, antas befolkningen ha sökt undgå plundring genom att gräva ned sina värdeföremål (Rasmusson 1961:7). Senare års forskning har i viss mån bortsett från yttre omständigheter och istället förklarat skattfenomenet som en i sig meningsbärande företeelse i det forntida samhället. Dessa tolkningar ansluter därmed till det inom arkeologifältet allmänt ökade intresset för forntida föreställningsvärldar och symboler. Som exempel kan nämnas Zachrissons tolkning av ädelmetalldepåer, som mot bakgrund av sin placering i landskapet, uppfattas som markeringar av gränser mellan gårdar, släkter och generationer (Zachrisson 1993). Burström tolkar silverskatterna som prestigeobjekt och bekräftelser på släkters och gårdars status, vilka utväxlats och deponerats i samband med att äktenskap ingåtts (Burström 1993). I båda dessa tolkningsexempel ges skatterna en aktiv roll i det vikingatida samhället.

3 MATERIALPRESENTATION OCH ANALYS

3.1 Bakgrund

Mynt från de tre stiftet Mainz, Speyer och Worms, som är belägna i Franken längs Rhens mellersta del, hör till de vanligast förekommande tyska präglingarna i svenska skattfynd från 900 och 1000-talet (V. Hatz 1961:148). En kontinuerlig myntning tog sin början i Mainz redan under karolingisk tid (Kluge 1991:23) medan mynt från Speyer och Worms börjar präglas regelbundet först under ottonsk tid (V. Hatz 1961:148). Det föreligger dock belägg för sporadisk prägling i Speyer redan under keltisk tid. Flertalet speyermünt påminner genom omskrifternas latiniserade benämning "NEMETIS" om det keltogermanska ursprunget och den dåtida staden Noviomagus (Ehrendt 1976). I det följande kommer mynt från Speyer som påträffats i svenska, vikingatida, skattfynd att beskrivas typvis och ordnas i en relativ kronologi. I de fall materialet medger kommer typernas präglingstid att fastställas. Bilder av typerna samt en förteckning över de aktuella fynden återfinns i uppsatsens appendix.

3.2 Myntning under den sachsiska ätten

Utseendemässigt framstår den tyska myntningen under denna period i allmänhet som begränsad med avseende på formspråk och variation (Kluge 1991:79). Detta gäller även präglingar från Mainz, Speyer och Worms. Mynten från dessa orter ligger formmässigt varandra mycket nära och kan i många fall inte skiljas åt utan ingående detaljstudier (V. Hatz 1961:148 ff). Motiven på mynt från Speyer utgörs under perioden av ett likarmat kors omgivet av punkter i vinklarna på åtsidan, samt en starkt stiliserad kyrkobyggnad på frånsidan. Mynten saknar bilder av myntherrar och de olika typerna skiljer sig åt endast genom variationer i inskrifter och detaljer hos de två huvudmotiven. De sachsiska regenter som kommer i fråga då de behandlade typernas myntherrar bestäms är följande:

Otto I, kung 936-962, kejsare 962-973

Otto II, kejsare 973-983

Otto III, kung 983-996, kejsare 996-1002

Heinrich II, kung 1002-1014, kejsare 1014-1024

3.2.1 Otto I-III

MYNTBESKRIVNING TYP 1 : DBG 825

Dbg 825 visar på åtsidan ett kors med en punkt i varje vinkel och omskriften lyder "OTTO REX IMP". Det är emellertid endast ett fåtal mynt som är av sådan kvalitet att de kan presentera en läsbar omskrift, varför omskriftens lydelse är något man slutit sig till först efter att ha studerat ett stort antal exemplar (V. Hatz 1961:148). Frånsidan visar en kyrkobyggnad som utsmyckats med ett kors på väggen och en spetsig gavel. Omskriften lyder här "SPIRACI". Varianterna av typen skiljer sig från huvudtypen genom smärre avvikelser hos omskrifterna.

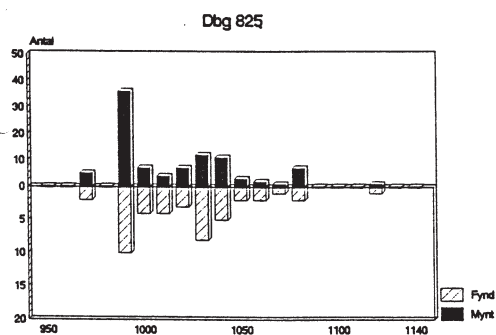
Kronologi

Typen Dbg 825 hänförs av Dannenberg till Otto I. Av åtsidans omskrift framgår inte vilken av de tre regenterna Otto I, Otto II och Otto III som är typens myntherre. Samtliga tre regenter var kejsare under någon del eller hela sin tid vid makten, vilket gör det svårt att bestämma mynt med omskriften "OTTO IMP" under perioden i fråga. Att med säkerhet föra typen till Otto I är inte möjligt enligt V. Hatz, som bl. a. mot bakgrund av svenska fynd förordar att den tillskrivs

Otto II eller Otto III (V. Hatz 1961:151). De fynd av Dbg 825 som gjorts i Sverige ger typen tidigaste t.p.q. 973 (Mårtens, Grötlingbo sn, Go), vilket skulle kunna ligga till grund för att anta att den präglats under Otto I, även om en prägling under Otto II ter sig troligare. Vidare kan det konstateras att Otto II är den förste regent som genom en känd urkund förlänar mynträtt till stiftet Speyer. Detta sker år 975, men det är inte uteslutet att mynträtt förelegat även under Otto I (Kluge 1991:101 f). I alla händelser är Dbg 825 den tidigaste kända typen av speyerskt ursprung som påträffats i de svenska vikingatida fynden.

Att döma av importen bör präglingen av typen ha inletts under mitten av 970-talet och fortgått intensivt fram mot årtusenskiftet. I det svenska materialet företräder Dbg 825 myntorten Speyer som enda typ i fynd ända fram till och med år 1003 (Lassor, Alskog sn, Go). Därefter förekommer typen tillsammans med Dbg 836 vars tidigaste t.p.q. infaller år 1009 (Stora Enbjänne, Hogrän sn, Go). Ett typskifte kan exempelvis ha företagits en tid efter det att Heinrich II:s tid som regent inleds år 1002, eller i samband med att Speyer förlänas mynträtten för Marbach/Neckar 1009.

De svenska fyndens sammansättning kan dock synas ge stöd för en fortsatt, med Dbg 836 parallell prägling, med hänsyn till att Dbg 825 är representerad i ett stort antal fynd under de följande decennierna. Det kan emellertid antas att dessa exemplar varit i cirkulation under lång tid efter det att de präglats bl. a. med hänsyn till sammansättningen hos ett fynd med t.p.q. 1034 från Corcelles, près-Payerne (Cahn 1969). Detta fynd innehåller, i likhet med andra fynd från områden inom det dåtida tyska riket, färre typer från ett mer begränsat tidsavsnitt än exempelvis nordiska fynd från samma tid (Jonsson 1993:226 f). Det kan därmed ses som vägledande att Corcellesfyndet bl.a. innehåller 42 exemplar av Dbg 836 samt 80 exemplar av Dbg 826/827, medan Dbg 825 inte ingår i fyndet överhuvudtaget. Därmed föreligger starka skäl att anta att ett typskifte är för handen då Dbg 836 börjar präglas omkring år 1005.

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
1	825	44	96	973-1005	973

3.2.2 Heinrich II

MYNTBESKRIVNING TYP 2: DBG 836

Dbg 836 företer likheter med Dbg 825 men skiljer sig från denna typ genom att åtsidan inte namnger någon regent, utan Speyers skyddshelgon S-a Maria. Omskriften lyder "SCA MARIA". Vidare är åtsidans kors omgivet av tre punkter i varje vinkel, en större punkt och två mindre. Frånsidans kyrkobyggnad överensstämmer med Dbg 825 bortsett från att kyrkans vägg försetts med fem punkter istället för ett kors. Omskriften på myntets frånsida lyder "SPIRA CIVIT". Dannenberg tar upp typen under rubriken "mynt utan kejsar och biskopsnamn" men konstaterar att likheter föreligger med den enligt honom samtida typen Dbg 827, vilken han för till Otto III.

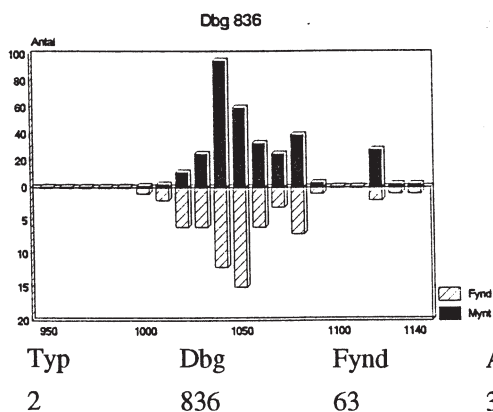
Kronologi

Mynttypen förekommer i ett stort antal exemplar och är representerad i hela 63 svenska fynd av vilka det första har t.p.q. 1009 (Stora Enbjänne, Hogrån sn, Go). Dbg 836 kan därför antas ha börjat präglas under Heinrich II:s regerings-tid. Med hänsyn till att mynttypens inskrift saknar referens till regenten ter det sig emellertid inte helt säkert att Heinrich II skall betraktas som myntherre. Det är bekant att biskopar i ett flertal stift längs Rhen hade mynträtt under den aktuella perioden och det har förmodats att dessa präglingar närgånget efterliknade de kejserliga mynten (Kluge 1993:6). Beträffande myntorten Speyer är det först under 1050-talet som en biskop tydligt framträder med namn och bild på ett mynt (Biskop Konrad I).

Avsikten med en prägling av den typ som Dbg 836 representerar kan ha varit att ge mynten en bildmässig verkan jämförbar med de kejserliga välkända mynten samtidigt som kejsarens namn utelämnades och ersattes med namnet på Speyers skyddshelgon, S-a Maria. Med beaktande av att Speyers biskopar förlänades mynträtt år 975 (Kluge 1991:27), skulle Dbg 836 kunna vara präglad av en biskop med mynträtt. För detta talar det faktum att omskriften saknar referens till regenten samt det förhållande att typen präglades parallellt med typer som tydligt anger sitt kejserliga ursprung. Vidare kan det konstateras att typens vikt avviker något från samtida kejserliga präglingar. Denna aspekt kommer behandlas närmare nedan under 3.5. Sammantaget kan det konstateras att ett flertal omständigheter kring typen i fråga antyder ett kyrkligt ursprung och en prägling under Walther som var biskop i Speyer åren 1004-1031.

Utgår man från att typen är en biskoplig prägling utgör den ovan nämnde Biskop Walthers första år i ämbetet en naturlig gräns bakåt i tiden för när typen först kan ha präglats. Det kan vidare konstateras att Speyer under dennes ämbetstid förlänades mynträtten för Marbach/Neckar år 1009 (Kluge 1991:103), vilket med beaktande av typens tidigaste t.p.q. framstår som ett rimligt första präglingår. Det är möjligt att denna utvidgning av stiftets mynträtt återspeglas genom det stora antalet återfunna mynt av typ Dbg 836.

Typen har härefter präglats under lång tid och den är en av de två vanligaste typerna från Speyer i svenska fynd. Sammansättningen i fynden, svenska såväl som tyska (Cahn 1969), ger vid handen att präglingen sker parallellt med Dbg 826 och Dbg 827 in i 1040-talet.

MYNTBESKRIVNING TYP 3: DBG 827

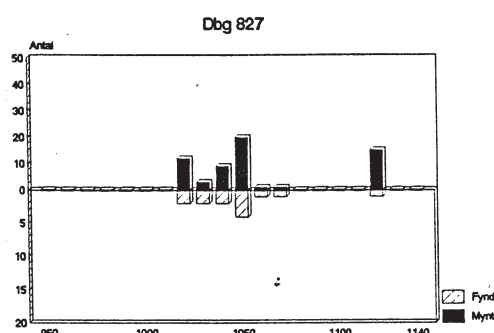
Utformningen av Dbg 827 överensstämmer helt med Dbg 836 vad avser åtsidans korsmotiv samt frånsidans kyrkobyggnad. Typens omskrifter skiljer sig dock från Dbg 836 på så vis att dess åtsida namnger en kejserlig regent genom inskriften "OTTO IMPTA". Frånsidans omskrift lyder "SCA MARIA". De båda typernas utseendemässiga likheter antyder att de borde vara präglade under samma period, möjligen som en kejserlig mynttyp präglad parallellt med en biskoplig typ.

Kronologi

Dbg 827 förekommer först i fynd med t.p.q. 1023 vilket innebär att den började präglas under Heinrich II eller Konrad II. Att föra typen till en period efter Otto III:s regeringstid kan naturligtvis förefalla osäkert då omskriften tydligt anger Kejsar Otto som myntherre. Fyndmaterialet, samt det förhållande att inga typer är kända under Konrad II, ger emellertid inte utrymme för någon rimligare tolkning (se även Kluge 1993:9). Det ter sig exempelvis mindre troligt att myntningen helt upphör i Speyer under Konrad II, med hänsyn till att stiftets mynträtt under dennes tid kan styrkas genom kända urkunder. Vidare har tidigare uppsatser visat att Konrad II präglade mynt i föregångaren Heinrich II:s namn i Deventer och Würzburg (Wätz 1992:9 samt Tasakis 1992:11).

Beträffande Dbg 827, liksom i andra jämförbara fall, kan det antas att präglingen av en typ vars utformning så närgånget efterliknar föregående regents mynt, motiverades av att typens karakteristiska motiv, i detta fall korsbilden och kyrkobyggnaden, var välkända bland befolkningen. För övrigt var omskrifter av typen "OTTO IMPTA" säkert något befolkningen fäste mindre avseende vid eftersom den sällan var läskunnig (Hess 1993:22).

Präglingen kan ha inletts några år före typens tidigaste svenska t.p.q. med hänsyn till det låga antalet fynd från åren mellan 1018-1023. Ett sådant antagande stöds även av det polska fyndet från Bronczyn (t.p.q. 1021) vari 4 exemplar av Dbg 827 påträffades (PSW 1959). Det största antalet fynd och mynt härrör från 1050-talet varför präglingen kan förmodas ha pågått in i 1040-talet.

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
3	827	13	61	ca 1021-1044	1023

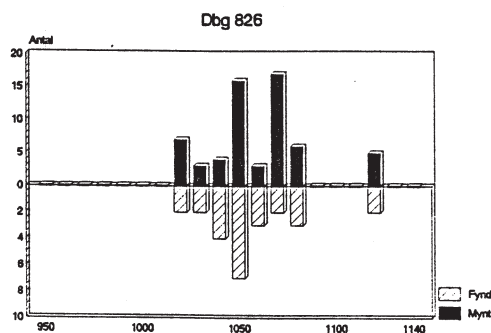
MYNTBESKRIVNING TYP 4: DBG 826

Dannenbergs typ 826 företer stora likheter med Dbg 825. Åtsidans omskrift lyder här "OTTO IMP AVG" och korsmotivet har en med Dbg 825 helt överensstämmande utformning. Frånsidans omskrift lyder "SCA MARIA" och motivet är även för denna typ en kyrka med gavel och korsutsmyckning på väggen.

Kronologi

Tidigaste t.p.q. för typen infaller först år 1024 vilket för dessa mynt till Heinrich II eller Konrad II, inskriften till trots. Även beträffande denna typ får det alltså antas att inskriftens lydelse tillmätts mindre vikt än det förhållande att myntens utseende var välkänt hos befolkningen. Att typen första gången uppträder i fynd med t.p.q. 1024 gör det svårt att se hur den förhåller sig kronologiskt i relation till Dbg 827 som i det svenska materialet tidigast finns representerad i ett fynd med t.p.q. 1023. Det kan emellertid skönjas hur inflödet av Dbg 826 stiger något långsammare än för typen Dbg 827, som exempelvis finns representerad med 11 exemplar i ett fynd med t.p.q. 1024 (Djuped, Styrnäs sn, Ån).

Det framstår därmed som ompräglingen av Dbg 826 bör ha inletts något senare änpräglingen av Dbg 827 men det är osäkert exakt hur långt senare. Nedläggningstoppen för typen infaller under 1050-talet varför ävenpräglingstidens längd får antas vara jämförbar med Dbg 827 som bedömts präglas in i 1040-talet, då nya typer tar vid under Heinrich III.

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
4	826	25	61	1024-1044	1024

3.3 Myntning under ätten Salier

I och med att Konrad II år 1024 väljs till kung övertar ätten Salier makten från den sachsiska ätten. Maktskiftet kan skymtas i det numismatiska materialet, dels genom inskrifter, dels genom en förändring i myntens formspråk. Myntherren framträder nu som regel med bild och utformning ter sig överlag ambitiösare än under föregående period. Vad som främst skiljer den Saliska ättens myntning från föregående periods myntväsen är den mångfald av typer som präglas samt de täta typskiften som företas. Denna utveckling har av forskningen bl.a. satts i samband med det omfattande och kostsamma byggnadsprojekt som inleds kring år 1030 då den mäktiga Speyerdomen börjar uppföras (Hess 1993:26). Domen, som stod färdig först hundra år senare, har uppfattats som ett de saliska kejsarnas panteon och är en av västeuropas största (Beckwith 1969:154). Myntningen i Speyer kan genom det svenska fyndmaterialet påvisas fortgå under följande regenter ur ätten Salier:

Konrad II, kung 1024-1027, kejsare 1027-1039
Heinrich III, kung 1039-1046, kejsare 1046-1056
Heinrich IV, kung 1056-1084, kejsare 1084-1106

Myntningen fortsätter därefter såvitt är känt under Heinrich V. De typer som då präglas, har till följd av att importen upphör, inte nått de svenska skattfynden.

3.3.1 Konrad II

Från ätten Saliers förste regent, Konrad II, föreligger inga kända typer och det har antagits attpräglingen av äldre typer från föregångaren Heinrich II har fått fortgå (Kluge 1991:47). Antagandet vinner stöd av det svenska fyndmaterialet som visar att importen av typerna Dbg 826 och Dbg 827 fortsätter att stiga mot en topp under 1050-talet.

3.3.2 Heinrich III

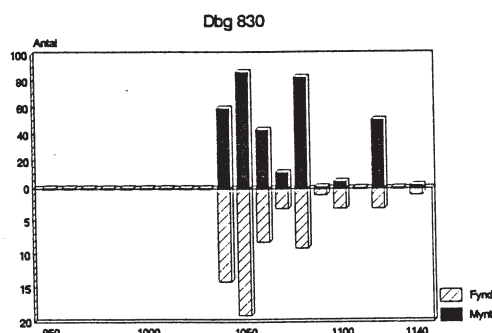
MYNTBESKRIVNING TYP 5: DBG 830

Med typen Dbg 830, som enligt Dannenberg förekommer med varianterna a,b,c,och d, ges speyermynnten nya och något friare gestaltade motiv. Åtsidans motiv föreställer kungens skäggprydda ansikte sett framifrån. Omskriften lyder "HEINRICUS (REX)". Frånsidans bild återger ett skepp som försetts med tre åror och en överbyggnad. Omskriften lyder här "NEMETIS CIVITAS". Varianterna a, b, samt c skiljer sig något från huvudtypen genom att kungen på åtsidan försetts med olika typer av maktsymboler såsom krona och spira. Beträffande 830 d ter det sig emellertid osäkert om det överhuvudtaget rör sig om en variant av nämnda huvudtyp då dess utformning och storlek väsentligt avviker från övriga varianter. Typen kommer med hänsyn härtill att behandlas nedan i anslutning till den senare och utseendemässigt närliggande Dbg 2055.

Kronologi

Dbg 830 förekommer i fynd med osäkra dateringar från sent 1030-tal (Kattlunds, Grötlingbo sn, Go, t.p.q. 1039, samt Leksands kyrka, Leksand sn, Dr, t.p.q. 1039). Beträffande Kattlundsfyndet kan det befaras att en sammanblandning skett med mynt från senare fynd (Jonsson 1995, muntligt meddelande). Leksandsfyndets t.p.q. är osäkert eftersom det grundar sig på endast två mynt. Härefter återfinns typen i fynd med t.p.q. 1046, exempelvis Hägdarve, Silte sn, Go, samt det mer omfattande fyndet från Sanda, Mora sn, Dr, som har t.p.q. 1047. Typens t.p.q. bekräftar således att Heinrich II kan uteslutas som myntherre i enlighet med vad Berghaus förordar (Berghaus 1954:213), samt att mynten skall föras till Heinrich III.

Eftersom omskriften anger titeln "REX" kan det förmodas att typen präglats före år 1046 vilket var det år Heinrich III kröntes till kejsare. Fyndet från Glowno i Polen, i vilket ett exemplar av Dbg 830 ingår, antyder vidare att typens t.p.q. eventuellt kan föras tillbaka något år före det tidigaste svenska fyndet. Glownofyndet kan enligt Berghaus föras till något av åren mellan 1040 och 1046 (Berghaus 1954:211). Fyndmaterialet vittnar om en mycket intensiv prägling under 1040-talet med en påföljande nedläggningstopp under 1050-talet då typen ingår i inte mindre än 19 fynd med totalt 87 exemplar. Typen är härefter representerad i flertalet av de vikingatida fynd som innehåller mynt från Speyer. Det kan emellertid antas att de senare fynden innehåller mynt som cirkulerat efter att präglingen upphört, eftersom mycket tyder på att ett kungligt typskifte företagits under 1050-talets första år.

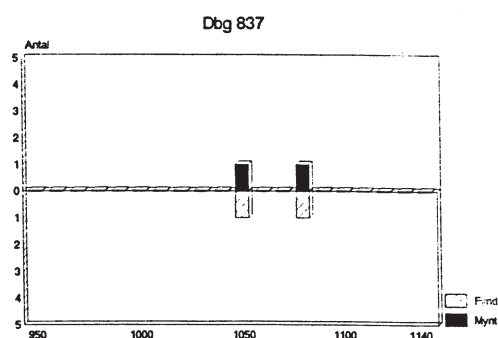
Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
5	830	61	349	1044-1051	1046

MYNTBESKRIVNING TYP 6: DBG 837

Typen kan enligt Dannenberg betraktas som en blandform av de två vanligt förekommande typerna Dbg 830 och Dbg 829. Utformning förefaller ha hämtats från dessa typers frånsidor. Typens ena sida återger således ett mariamotiv som utseendemässigt ligger mycket nära typ 829. Omskriften lyder här "(S)CA MARIA". Den motsatta sidan är jämförbart med skeppsbilden på Dbg 830 och omskriften lyder här "SPIRA CI". Mariamotivet och frånvaron av kungliga bilder och inskrifter ger typen en kyrklig prägel.

Kronologi

Fyndmaterialet ger ringa ledning för att datera Dbg 837 som endast förekommer i två exemplar i två fynd: Stora Bjärs, Stenkyrka sn, Go, med t.p.q. 1053, samt Broungs, Stenkyrka sn, Go, med t.p.q. 1089. Dbg 829 och Dbg 830 förekommer i båda dessa fynd. Stilistiskt ligger typen nära de nämnda huvudtyperna och det ter sig troligt att den under kort tid präglats samtidigt med Dbg 830, möjligen som en biskoplig typ som efter kort tid ersätts av Dbg 829. Mynttherren bakom präglingen bör i så fall vara Siegwalt, biskop 1039-1051.

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
6 (7/5)	837	2	2	1045-1046	1053

MYNTBESKRIVNING TYP 7: DBG 829, DBG 1635 OCH DBG 1636

Den första typ som bär Konrad II:s namn är Dbg 829 vars åtsida visar två bröstbilder av krönta regenter samt en korsstav dem emellan. Omskriften lyder "CHONRAD IP - HEINRICI (P?)". Frånsidan visar Jungfru Maria med höjda händer och framför henne kan skimras vad som av Dannenberg tolkats som kristusbarnets huvud. Omskriften lyder "SCA MARIA".

Dbg 1635 och 1636 bör även tas upp i detta sammanhang eftersom dessa typers motiv och utformning i princip helt överensstämmer med Dbg 829, vilket uppmärksammats av Dannenberg. Omskrifterna skiljer sig dock från Dbg 829. Åtsidornas omskrifter på Dbg 1635 och 1636 lyder "HE.....ATO" respektive "SPIRA". Frånsidan hos Dbg 1635 saknar läsbar omskrift medan Dbg 1636 på frånsidan anger "...M..IA".

Dannenberg har tolkat dessa mynts åtsidemotiv som ett slags erinran eller minnesmyntning till staden Speyers nygrundare Konrad II och dennes son Heinrich III. Motivet skall därför inte med nödvändighet antas innehålla någon information rörande den mynttherre som tagit initiativet till präglingen. Dessutom har senare typer från Speyer försetts med motsvarande minnesmotiv.

Antaganden om präglingens ursprung skulle däremot kunna göras med utgångspunkt från den motsatta sidans kyrkliga motiv, samt med beaktande av att typens vikt avviker något från den samtida distinkt kungliga typen Dbg 830. En jäm-

förelse av dessa typers vikter återfinns nedan under 3.5. Mot bakgrund av det anförda föreligger viss grund för att betrakta Dbg 829, med varianterna Dbg 1635 och Dbg 1636, som en med Dbg 830, under viss tid parallell biskoplig myntning, även om det inte kan anses helt klarlagt att präglingen är av kyrkligt ursprung.

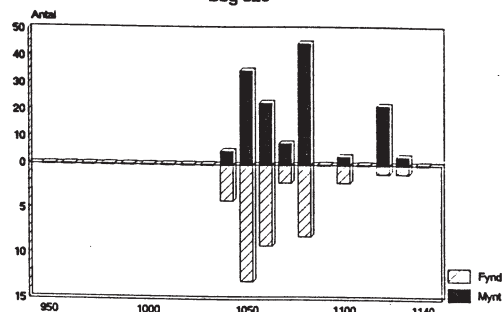
Kronologi

Även Dbg 829 ingår i det ovan under typ 5 omnämnda fyndet från Kattlunds, Grötlingbo sn, Go. Fyndets t.p.q. kan av redan angivna skäl inte tas till grund för en datering. Härutöver förekommer typen parallellt med Dbg 830 i fyndet från Hägdarve, Silte sn, Go som har t.p.q. 1046 samt fyndet från Kvinnegårde, Havdhem sn, Go, med t.p.q. 1047. Typen kan därmed föras till Heinrich III:s tid och biskop Sigwalts myntning förutsatt att det verkligen rör sig om en biskoplig typ. Siegwalt var biskop i Speyer 1039-1051.

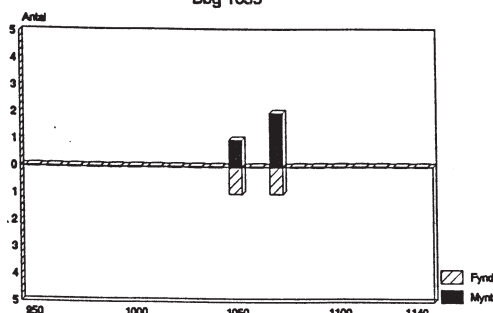
Inflödet av Dbg 829 stiger något långsammare än för Dbg 830 varför den kan förmodas vara något senare än denna typ. Typen saknas exempelvis i det omfattande fyndet från Sanda, Mora sn, Dr, (t.p.q. 1047) vilket innehåller hela 34 exemplar av Dbg 830. Vidare antyder Dannenberg att åtsidans omskrift, med reservation för den otydliga skriften, skulle kunna läsas som "HEINRICI P", vilket skulle tyda på att typen präglats efter Heinrich III:s kejsarkröning 1046. En intensiv präglingen bör i alla händelser ha ägt rum under 1040-talets senare hälft vilket avspeglar sig i en nedläggnings-topp under 1050-talet. Därefter förekommer typen i de allra flesta fynd som innehåller Dbg 830, om än i betydligt färre exemplar än denna typ.

Dbg 1635 förekommer endast i två fynd med totalt tre mynt. Det första fyndet har t.p.q. 1055 (Stora Bjärs, Stenkyrka sn, Go). Dbg 1636 återfinns endast i ett fynd representerat av två exemplar. Fyndet har t.p.q. 1083 (Sandgårde, Sanda sn, Go). Båda typerna förekommer således i fynd som innehåller exemplar av Dbg 829 och kan med hänsyn härtill, samt i beaktande av de utseendemässiga likheterna, antas vara samtida med Dbg 829 och förslagsvis betraktas som varianter av denna typ.

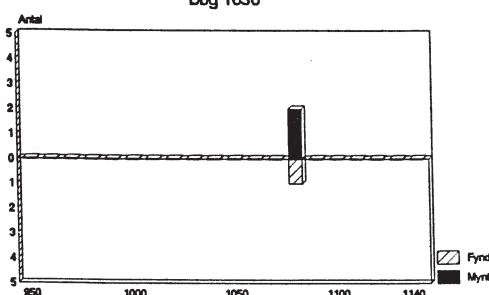
Dbg 829

Dbg 1635

Dbg 1636

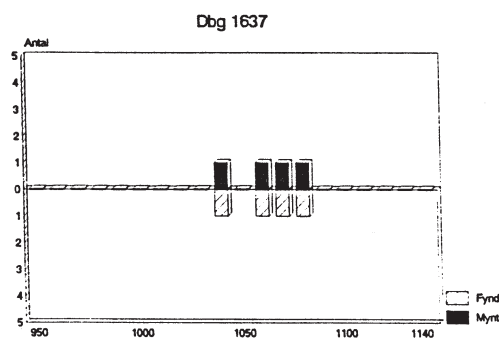
Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
7 a	829	40	144	1046-1051	1046
7 b	1635	2	3	"	1055
7 c	1636	1	2	"	1083

MYNTBESKRIVNING TYP 8: DBG 1637

Även Dbg 1637 förefaller vara en blandform av de ovan nämnda Dbg 830 och Dbg 829. Den ena sidan av Dbg 1637, vilken skulle kunna betraktas som typens åtsida, förete stora likheter med åtsidorna av flera av varianterna av Dbg 830. Omskriften är dock inte läsbar. Motsatt sida visar upp ett motiv med vad som kan antas vara den krönte Konrad II bredvid den likaledes krönte Heinrich III. Framställningen överensstämmer väl med åtsidan av Dbg 829 och dess omskrift lyder "RIC....A".

Kronologi

Dbg 1637 har i svenska fynd påträffats i fyra exemplar i fyra skilda fynd av vilka det första har t.p.q. 1047 (Sanda, Mora sn, Dr). Dbg 830 ingår i samtliga fyra fynd och Dbg 829 ingår i tre av fynden. Det ligger nära till hands att i enlighet med Dannenberg betrakta typen som en blandform av Dbg 829 och Dbg 830 eftersom den motivmässigt inte tillför något nytt samtidigt som dess tidigaste t.p.q. antyder att den är samtida med de nämnda huvudtyperna. Med hänsyn till att typen endast är känd i 4 exemplar bör präglingstiden ha varit betydligt kortare än huvudtypernas präglingstid.

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
8 (5/7)	1637	4	4	1047-1049	1047

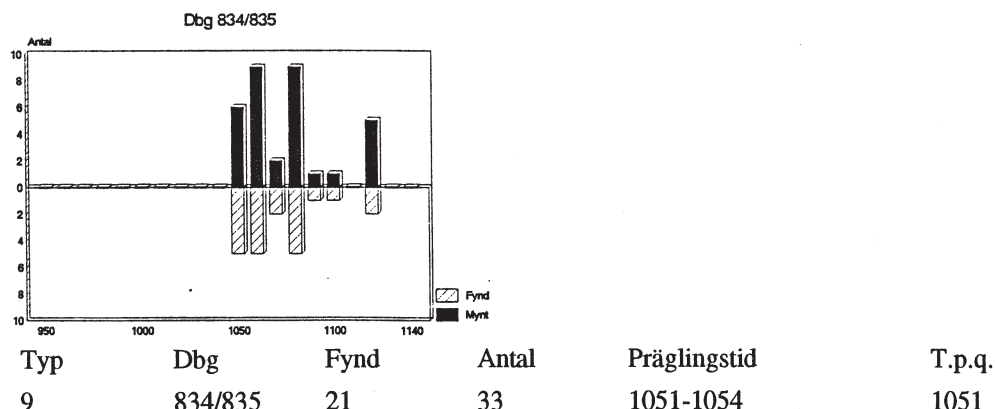
MYNTBESKRIVNING TYP 9: DBG 834 OCH DBG 835

Dessa båda typer skiljer sig inte nämnvärt från varandra och det ter sig vid närmare granskning onödigt att benämna dem med olika typbeteckningar. Båda typernas åtsidor visar kungens skäggprydda, krönta huvud sett framifrån. Endast smärre detaljer i utförandet av skägget skiljer den ena typen från den andra. Åtsidornas omskrifterna lyder "...NRNMP" respektive "+HE..N...MP" och anger således att det rör sig om en kejserlig prägling i båda fallen. Frånsidornas omskrifter lyder "+SEA.....SBS" respektive "+SEA TRN....S". Typens omskrifter och bilder saknar egenskaper som direkt anger att den bör föras till Speyer. Åtsidans bild av Heinrich III och frånsidans kors erinrar dock om tidigare präglingar på orten. Vid en genomgång av samtida präglingar från andra orter har något rimligare alternativ än Speyer inte framkommit även om viss likhet föreligger med präglingar från Erfurt. Möjligen härrör typen från någon av de orter Speyer förlänats mynträtt över, exempelvis Marbach am Neckar. Denna mynträtt förlänades år 1009 av Heinrich II (Kluge 1991:103). Någon bekräftelse av denna utvidgade mynträtt är emellertid inte känd från Heinrich III:s tid.

Kronologi

Bedömningen att Dbg 835 och Dbg 834 egentligen kan betraktas som en enda typ vinner stöd av fyndmaterialet som visar att typerna uppträder samtidigt. Det rör sig i båda fallen om fynd med t.p.q. 1051 (Torlarps, Berga sn, Sm, samt Uppveda, Vätö sn, Up). Hur typernas import sedan utvecklas är svårt att redovisa enskilt för respektive typ eftersom det då fyndförteckningarna upprättades ofta varit omöjligt att skilja den ena typen från den andra vilket får antas bero just på likheterna dem emellan samt myntens kondition. Sammantaget för båda typerna kan dock noteras en ökning av importen under 1060-talet. I en relativ kronologi kan Dbg 834/835 med hänsyn till fyndbilderna samt den kejserliga omskriften antas vara senare än de hittills behandlade präglingarna under Heinrich III. Kejsartiteln anger att typen präglades efter år 1046. Nedläggningsmaximum infaller under 1060-talet vilket antyder att typen bör ha präglats under 1050-talet. Eftersom präglingen av Dbg 830 och Dbg 829, med hänsyn till det stora antalet återfunna mynt, bör ha fortgått åtminstone

under några år under senare hälften av 1040-talet, bör präglingen av Dbg 834/835 ha påbörjats tidigast kring år 1051.

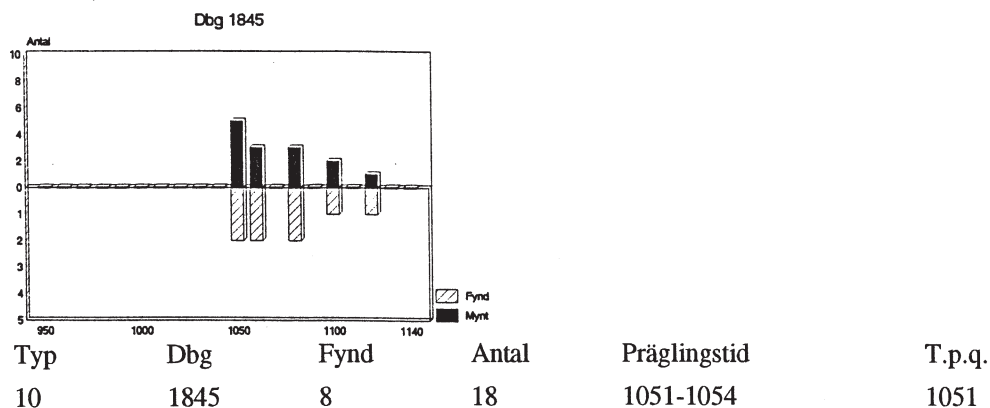

MYNTBESKRIVNING TYP 10: DBG 1845

Dannenbergs tar upp typen Dbg 1845 under rubriken obekanta präglingsorter men antyder att den bör hänföras till Speyer. Även Salmo för typen till Speyer (Salmo 1948:367). Typen avviker utseendemässigt från övriga speyermynt bl. a. genom att den synes sakna omskrift samt genom att dess motiv på såväl åtsida som frånsida återger helgonbilder. Åtsidan visar en bröstbild bild av Jungfru Maria sedd framifrån. Vid hennes sidor syns bokstäverna "S" respektive "M". Frånsidan visar ett helgon med tonsur och intill denne skymtar bokstaven "S" som skulle kunna syfta på staden Speyers manliga skyddshelgon Sankt Stephanus (Se Grote 1877:486). Alternativt skulle typen i likhet med den samtida kejserliga präglingen Dbg 834/835, kunna föras till någon av de orter Speyer förlänats mynträtt över, exempelvis Marbach am Neckar.

Kronologi

Dbg 1845 förekommer totalt i 8 olika fynd med sammanlagt 18 exemplar. Tidigast återfinns typen i ett fynd med t.p.q. 1051 (Grausne, Stenkyrka sn, Go). Härfter finns typen representerad med fyra exemplar i fyndet från Stora Bjärs, Stenkyrka sn, Go, vilket har t.p.q. 1055. Enstaka exemplar kan vidare noteras i fynd med t.p.q. under 1060-tal och 1080-tal samt något fler i de stora fynden från tidigt 1100-tal. Fyndbilden ger inte något direkt stöd för att placera typen före eller efter Dbg 834/835, vars förekomst i fynden, tidsmässigt är att jämföra med Dbg 1845. Med viss reservation för det knappa statistiska underlaget skulle Dbg 1845 emellertid kunna betraktas som präglad parallellt med Dbg 834/835. Med ledning av myntens kyrkliga motiv kan det vidare antas röra sig om en biskoplig myntning under Arnold I som var biskop i Speyer under åren 1051-1056.

MYNTBESKRIVNING TYP 11 OCH 12: DBG 832 OCH DBG 838

Den sida som Dannenberg uppfattar som åtsidan av Dbg 838 har uppenbara likheter med frånsidan av Dbg 829. Motivet är även i detta fall en mariabild med höjda händer och omskriften lyder "(S)CA MARIA". Typens frånsida visar upp en typ av kyrkobyggnad som avsevärt skiljer sig från den enklare byggnad som återfinns på de ovan beskrivna ottonska typerna. Byggnaden pryds av inskriften "CHON".

Det ligger nära till hands att uppfatta frånsidans motiv som en bild av den romanska domen i Speyer även om ett sådant antagande knappast kan styrkas. Domen var under konstruktion från 1030-talet, men stod färdig först ett sekel senare (Janson 1988:286). Präglingen förefaller avbilda byggnaden från öster men endast ett av de två trappstegstornen som är kända från den färdigställda domen är synligt, vilket skulle kunna förklaras med att bilden på myntet realistiskt återger en fas i det medeltida byggnadsprojektet. Senare typer från Speyer återger en kyrkobyggnad försedd med de båda resta östtornen och skulle därmed kunna antas avbilda byggnaden i ett längre framskridet byggnadsskede.

En med Dbg 838 helt överensstämmande framställning av Speyerdomen återfinns på frånsidan av Dbg 832. Omskriften lyder här "N(EMETIS) CIVIT". Motivet på typens åtsida utgörs av en bröstbild av en krönt mansperson. Stilistiskt erinrar bilden något om bröstbilden på såväl Dbg 830 som Dbg 833. Omskriften lyder "+.....CVS...".

Kronologi

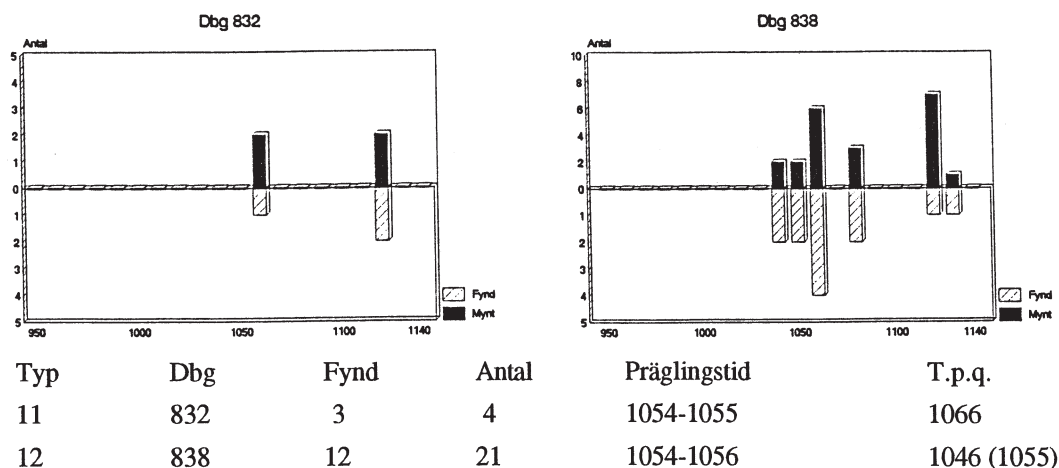
Dbg 838 uppträder första gången i fyndet från Hägdarve, Silte sn, Go, vilket har t.p.q. 1046. Detta fynd är förhållandevis litet och utgör därför inte någon säker grund för datering. Det första större fynd som Dbg 838 ingår i är fyndet från Stora Bjärs, Stenkyrka sn, Go, med t.p.q. 1055. Totalt förekommer typen med 2 exemplar under 1050-talet. Inflödet förefaller därefter att stiga något under 1060-talet då 6 exemplar är kända från 4 fynd. Importbilden ger vid handen att Dbg 838 i en relativ kronologi bör sättas efter Dbg 830 och Dbg 829. Eftersom första säkra t.p.q. infaller 1055 bör typen även vara senare än Dbg 834/835.

Beträffande Dbg 832 är det svårare att göra antaganden rörande kronologin utifrån fyndmaterialet då typen endast förekommer i 2 exemplar från ett fynd med t.p.q. 1066, (Snauvalds, Alskog sn, Go) samt två sena fynd som mer har karaktären av familjeförmögenheter som samlats under lång tid (Johannishus, Hjortsberga sn, Bl, t.p.q. 1120, samt Runsborga, Gärdslösa sn, Öl, t.p.q. 1121). Att typens frånsida helt överensstämmer med Dbg 838 talar dock för att den bör föras till samma period som denna.

Då de båda typernas myntherrar bestäms, skall dessa sannolikt inte sökas hos frånsidans inskrift som ju lyder "CHON". Denna inskrift bör närmast betraktas som en erinran om Speyerdomens byggherre och som ett tecken på att det rör sig om typer som är knutna till varandra tidsmässigt. Att döma av åtsidan på Dbg 832 är det istället den avbildade Heinrich III som är denna typs myntherre.

Beträffande Dbg 838 kan åtsidans mariamotiv förmodas visa att myntherren är någon av Speyers biskopar under den aktuella perioden. Utgår man från att typerna präglats parallellt och senare än Dbg 834/835 och Dbg 1845 kan myntningen ha fortgått endast under några år fram till dess Konrad I präglar de första biskopliga mynten i eget

namn. Nämnde biskops företrädare var Arnold I som var biskop i Speyer åren 1051-1056.

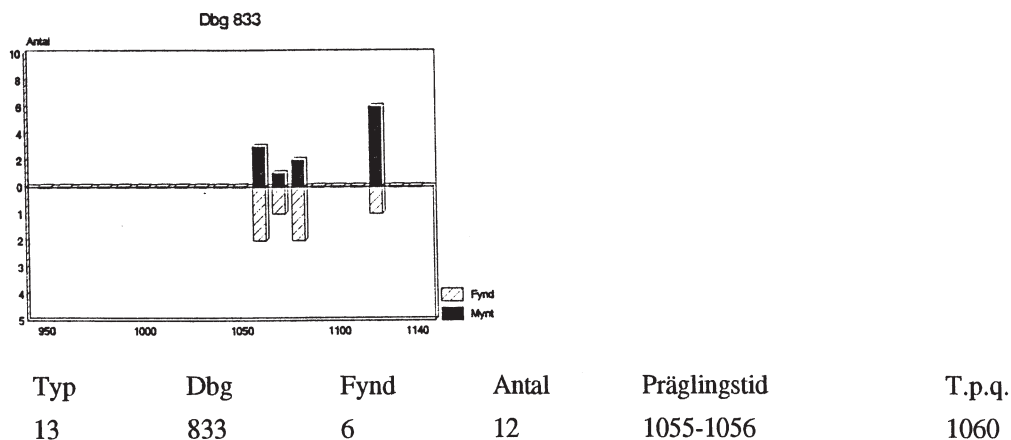

MYNTBESKRIVNING TYP 13: DBG 833

Dbg 833, som även förekommer med en variant, visar på åtsidan en krönt bröstbild av en man vid vars sida syns en spira. Omskriften lyder "...RICUS IM...". Frånsidan återger en bild av vad som kan förmodas vara domen i Speyer. Byggnaden tjänar som ram för en bild av ett krönt huvud. Omskriften på frånsidan av Dbg 833 lyder "(NE?)M(ETIS? CIVIT?)".

Kronologi

Dbg 833 är tidigast känd från fyndet Södertälje Verkstäder, Södertälje sn, Sö, vilket har t.p.q. 1060. Typen har emellertid endast påträffats i 6 exemplar från fem fynd under tiden fram till sekelskiftet 1100 vilket gör det svårt att iaktta några tendenser i importen. Typens omskrift anger att det rör sig om en kejsarlig prägling, vilket utesluter Heinrich IV som myntherre eftersom denne blir kejsare först år 1084. Den kan därför antas vara en kejsarlig prägling under Heinrich III (kejsare 1046-1056). Vidare kan den antas vara senare än typerna Dbg 834/835 samt Dbg 838, vilka finns representerade i fynd med tidigare t.p.q.

3.3.3 Heinrich IV

Heinrich IV kröntes till kung redan som fyraåring, två år innan fadern Heinrich III avled år 1056. Riket regerades efter faderns död inledningsvis, fram till år 1066, av en förmyndarregering. Därefter kom Heinrich IV att leda sin egen regering ända in i följande sekel, fram till sin död år 1106. Från numismatisk utgångspunkt är Heinrich IV:s tid sämre dokumenterad än flertalet av dennes föregångares tid vid makten. Det bevarade myntmaterialet från den aktuella perioden är inte lika överväldigande rikt som exempelvis under föregångaren Heinrich III, vilket tolkats som en allmän tillbakagång i myntproduktionen. Mot slutet av 1000-talet har emellertid en ökning av myntproduktionen kunnat skönjas (Kluge 1991:58). Dessa allmänna förhållanden återspeglar sig även i det speyerska fyndmaterialet, vilket dessutom tydliggör en annan för tiden typisk företeelse, nämligen den biskopliga myntningens tillväxt. Dessutom tar sig den speyerska myntningen nu mer reglerade former, enligt ett system av typen *renovatio monetarum*, där endast en typ är giltig åt gången.

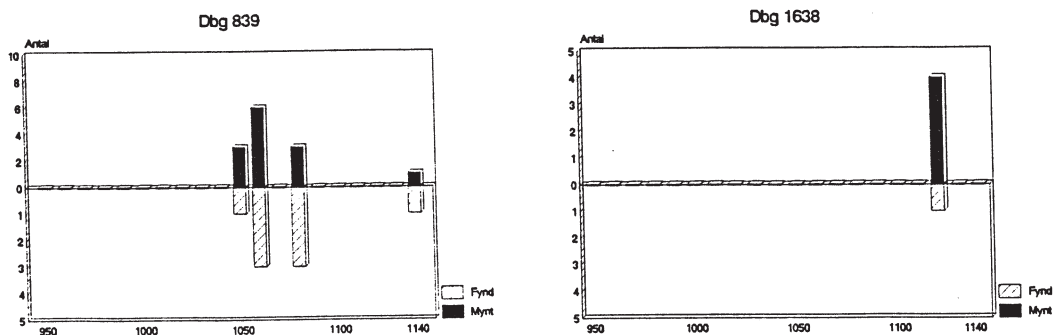
MYNTBESKRIVNING TYP 14: DBG 839 OCH DBG 1638

Med Dbg 839 framträder för första gången en biskop med både bild och namn på ett mynt från Speyer. Biskopen är Konrad I och dennes bröstbild återfinns på typens åtsida där omskriften lyder "CVNRADVS EPS". Frånsidan visar en förhållandevis detaljerad bild av en kyrkobyggnad med två höga torn. Omskriften lyder här "NEMITIS CIV...".

Dbg 1638 skiljer sig från Dbg 839 genom att den avbildade biskop Konrad I på åtsidan avbildas med högerhanden något höjd i en välsignande gest. I övrigt ligger Dbg 1638 utseendemässigt så nära typen Dbg 839 att något skäl att betrakta dem som olika typer inte föreligger. Skillnaden mellan åtsidorna motiverar dock att Dbg 1638 ses som en variant av Dbg 839.

Kronologi

Typen återfinns i fyndmaterialet första gången i fyndet från Frök, Nora sn, Ån, vilket har t.p.q. 1059. Den förekommer rikligast i fynd med t.p.q. under 1060-talet, vilket ter sig naturligt mot bakgrund av att Konrad I var biskop i Speyer under åren 1056-1060. Präglingstiden för typen kan därmed rimligen antas infalla under senare delen av 1050-talet. Dbg 1638 är känd endast i 4 exemplar. Samtliga härrör ur fyndet från Johannishus, Hjortsberga sn, Öl, med t.p.q. 1120. I detta fynd förekommer även Dbg 839.

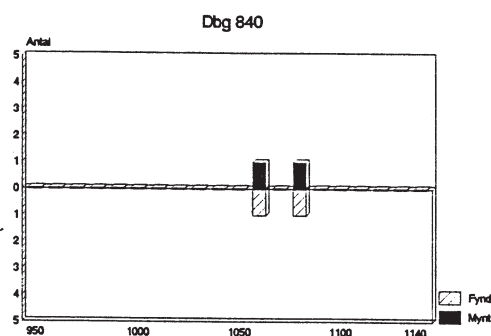
Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
14 a	839	8	13	1056-1060	1059
14 b	1638	1	4	"	1120

MYNTBESKRIVNING TYP 15: DBG 840

På åtsidan av Dbg 840 framträder två bröstbilder av okrönte män som håller en kräkla mellan sig. Åtsidans omskrift lyder ”+....ARDTS. Frånsidan visar en mariabild som har stora likheter med mariabilderna på de ovan beskrivna typerna Dbg 829, Dbg 837 samt Dbg 838. Omskriften lyder ”(Sca M)ARIA”.

Kronologi

Typen är endast känd från två fynd av vilka det tidigaste har t.p.q. 1067, (Lilla Vasstäde, Hablingbo sn, Go). Av omskriften framgår att Biskop Einhard II. är typens myntherre. Denne var biskop i Speyer åren 1060-1067. Präglingen kan därmed antas ha pågått under nämnda ämbetsperiod, vilket också vinner stöd av fyndet från Lilla Vasstäde.

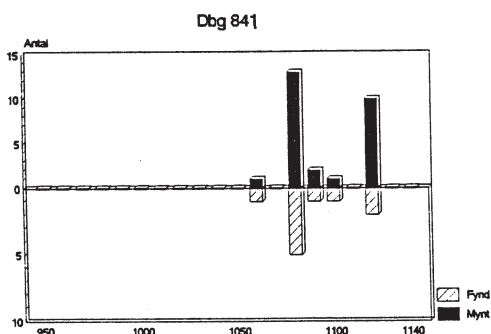
Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
15	840	2	2	1060-1067	1067

MYNTBESKRIVNING TYP 16: DBG 841

Den sida som enligt Dannenberg bör betraktas som typens åtsida visar två krönte huvuden samt en korsstav dem emellan. Omskriften lyder ”+H(ENR)ICVS R(E)X”. På frånsidan framträder en bild av en biskop med kräkla. Frånsidans omskrift lyder ”+HEINRICVS ES”.

Kronologi

Det tidigaste fyndet av Dbg 841 härrör ur fyndet från Lilla Vasstäde, Hablingbo sn, Go, med t.p.q. 1067. I svenska fynd förekommer typen rikligast i fynd med t.p.q. under 1080-talet (13 mynt fördelade på 5 fynd). Vidare har ett omfattande fynd av Dbg 841 gjorts på tyskt område vid orten Mechttersheim (Scherer 1911). Orten Speyer representerades i fyndet av över 3800 mynt av typen Dbg 841 samt ett exemplar av Dbg 830. Mechttersheimfyndet har t.p.q. 1076. Präglingen kan med ledning av omskriften och fyndmaterialet knytas till biskop Heinrich I som var biskop i Speyer 1067-1073.

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
16	841	10	27	1067-1073	1067

MYNTBESKRIVNING TYP 17: DBG 831

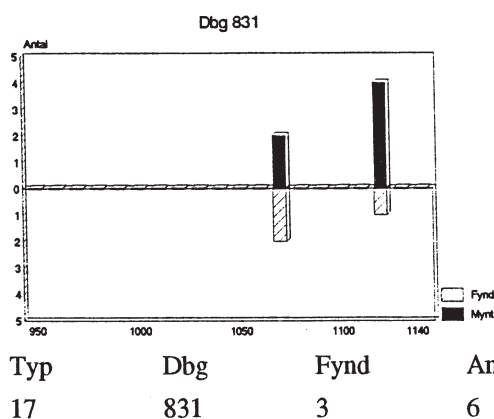
Åtsidans motiv utgörs av en bröstbild av en krönt mansperson försedd med spira och riksäpple. Omskriften lyder ”(+H)EINRICUS REX”. Frånsidans utformning ansluter genom sitt korsmotiv till de tidigare beskrivna mynttyperna under ottonsk tid, exempelvis Dbg 825. Frånsidans omskrift lyder ”NEMETIS CIVIT”.

Kronologi

Att datera typen uteslutande med ledning av det svenska fyndmaterialet låter sig knappast göras eftersom dessa mynt endast förekommer i 2 exemplar från 2 fynd med t.p.q. 1079 (Stenstugu, Alskog sn, Go, samt Sibbenarve, Öja sn, Go) samt 4 exemplar i fyndet från Johannishus, Hjortsberga sn, Bl, med t.p.q.1020.

En stilistisk bedömning ger vid handen att typen utseendemässigt ligger nära det äldre materialet. Frånsidans korsmotiv erinrar om ottonska typer och åtsidan liknar i viss utsträckning varianterna av Dbg 830 vilka ju också bär omskriften ”HEINRICUS REX”. Detta kan i kombination med typens likhet med typ Dbg 846 från Worms ha motiverat att Dan-nenberg för typen till Heinrich III.

Det knappa men dock tolkningsbara fyndmaterialet talar i alla händelser emot att typen förs till Heinrich III, eftersom det kan antas att en kunglig prägling (före år 1046) under Heinrich III skulle vara representerad med ett betydligt större antal mynt under en period då importen var så överväldigande. Vidare kan typen vid en stilistisk jämförelse knytas till de senare typerna Dbg 1835 och Dbg 2052 vilkas åtsidor återger snarlika bröstbilder av krönta regenter med korsstav och riksäpple. En prägling under Heinrich IV:s tid som kung, före det att han kröns till kejsare år 1084, ter sig därmed rimligast. Vidare antyder det estniska fyndet från Kuigatsi, med t.p.q. 1070 (Molvogin:1994:260 ff), att typen föregår Dbg 1835 och Dbg 2052. Kuigatsifyndets t.p.q. ger visst utrymme för att se Dbg 831 som en parallell prägling till Dbg 841. En sådan ordning stämmer emellertid dåligt överens med det mönster som i övrigt kan iakttas under Heinrich IV:s tid, då en typ tycks följa på en annan. Utgångspunkten är därför att Dbg 831 börjar präglas efter Dbg 841, vilket även har stöd av Mechttersheimfyndet (Scherer 1911).

MYNTBESKRIVNING TYP 18: DBG 1835 OCH DBG 2052

Åtsidan av mynttypen visar en bröstbild av en krönt kunglig person med riksäpple i vänstra handen. Åtsidans omskrift lyder ”+HEIN....”. Frånsidan återger en bröstbild av Jungfru Maria. Omskriften lyder på frånsidan ”.....IA”.

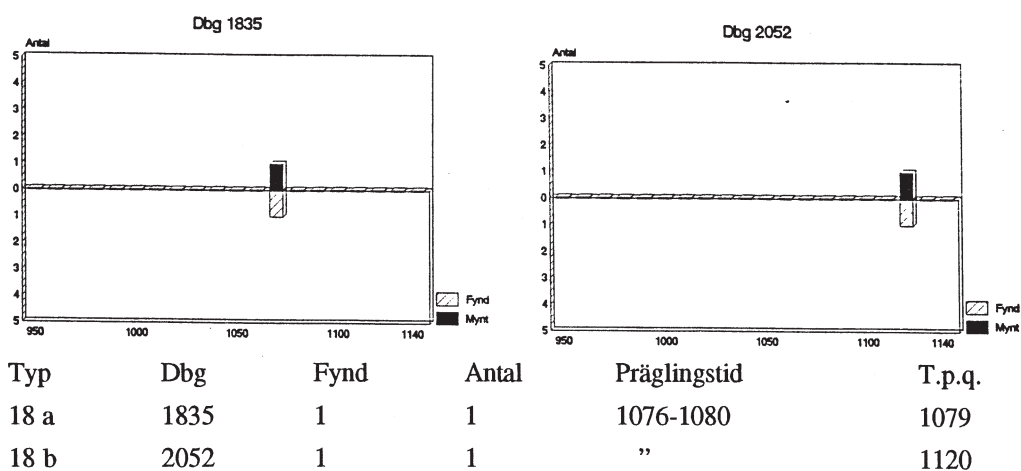
Bildinnehållet hos Dbg 2052 överensstämmer helt med Dbg 1835 även om en viss skillnad kan iakttas beträffande

utförandet. Även omskrifterna stämmer väl överens varför det saknas anledning att dela in mynten i olika typer. Den bevarade omskriften hos Dbg 2052 är dock något utförligare och anger genom åtsidans lydelse ”+HEI.....EX” att det rör sig om en prägling under Heinrich IV:s tid som kung. Frånsidans omskrift lyder ”..EAM...”.

Typerna torde dock vara av kyrkligt ursprung med hänsyn till den ovan nämnda mariabilden. En ordning där biskopen präglar mynt med kungens namn och bild tycks därmed ånyo vara för handen. Motsvarande utveckling har iakttagits beträffande präglingar från Würzburg och Bamberg under 1050-talet (Tasakis 1992:33 f). Likheter mellan Dbg 1835 och Dbg 2052 har observerats av Dannenberg som ändå skilde präglingarna åt i olika typer. I detta arbete kommer emellertid Dbg 1835 att betraktas som en huvudtyp och Dbg 2052 som en variant av denna huvudtyp.

Kronologi

Dbg 1835 är endast känd i ett exemplar vilket påträffades i ett fynd med t.p.q. 1079 (Sibbenarve, Öja sn, Go). Dannenberg bedömer typen som samtida med Dbg 1641 vilken präglades under Biskop Johann I (biskop i Speyer åren 1090-1104) och för den således till Heinrich IV:s tid. Att typen påträffas i ett så tidigt fynd som Sibbenarve motiverar dock att den ses som äldre än Dbg 1641. Hur typen tidsmässigt förhåller sig till Dbg 1218 är emellertid svårare att nå fram till men eftersom sistnämnda typs första säkra t.p.q infaller först år 1084 bör Dbg 1835 betraktas som en tidigare prägling. Vidare kan det genom omskriften på Dbg 2052 konstateras att präglingen bör ha ägt rum under Heinrich IV:s tid som konung d.v.s före år 1084. Dbg 2052 har påträffats i endast ett exemplar ur ett sent fynd med t.p.q. 1120, (Gannarve, Hall sn, Go) men förutsätts här med hänsyn till likheterna vara samtida med huvudtypen Dbg 1835. Typens kyrkliga motiv (mariabilden) antyder att det rör sig om en biskoplig prägling. Myntherren bör därmed vara Rudgar, biskop 1073-1090.

MYNTBESKRIVNING TYP 19: DBG 2055 OCH DBG 830 d

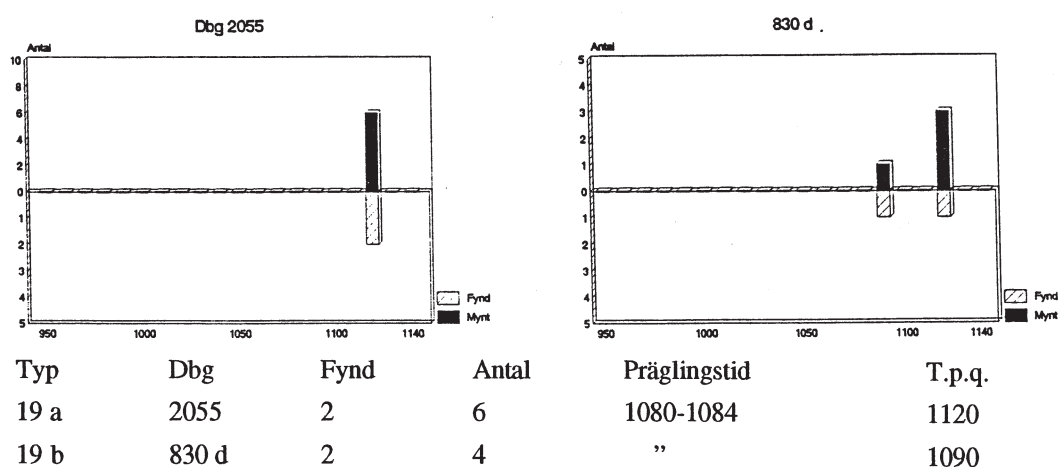
Åtsidan av Dbg 2055 visar ett krönt huvud med skägg. Vid den avbildades sida syns en lans försedd med fanor. Åtsidans omskrift lyder ”(HEINRICU)SEX”. Frånsidans motiv utgörs av det traditionella skeppet försett med åror och något slags överbyggnad. Inskriften lyder här ”I R”. Myntens utformning överensstämmer i princip helt med Dbg 830 d, vilket också uppmärksammats av Dannenberg.

Kronologi

Med hänsyn till likheten med Dbg 830 d inställer sig frågan om huruvida Dbg 2055 skall betraktas som en ytterligare

variant av Dbg 830 eller om Dbg 830 d kan föras till en senare period och knytas till den senare Dbg 2055. Ser man till hur Dbg 830 d fördelar sig över fynden kan det konstateras att denna variant endast återfinns i de sena fynd som innehåller Dbg 830. Det tidigaste fyndet är det från Smiss, Linde sn, Go, som har t.p.q. 1090. Vidare har Dbg 830 d påträffats i fyndet från Gannarve, Hall sn, Go, med t.p.q. 1120. Sistnämnda fynd innehåller förövrigt även de tidigaste kända exemplaren av Dbg 2055. Att Dbg 830 d, tillskillnad från övriga varianter av Dbg 830, endast uppträder i senare fynd talar snarast för att den bör kopplas till den senare typen Dbg 2055. Som argument härför kan vidare nämnas att Dbg 830 d, genom de avbildningar jag känner den ifrån, ter sig betydligt mindre än övriga Dbg 830 varianter. Storleken överensstämmer bättre med Dbg 2055.

Fyndmaterialet och en stilistisk jämförelse utgör grund för att behandla Dbg 830 d och Dbg 2055 som en typ. Utifrån fyndet från Smiss kan det slutas att typen präglats under Heinrich IV. Vidare anger omskriften på Dbg 2055 att mynten tillhör en kunglig typ varför präglingen bör ha ägt rum före år 1084.

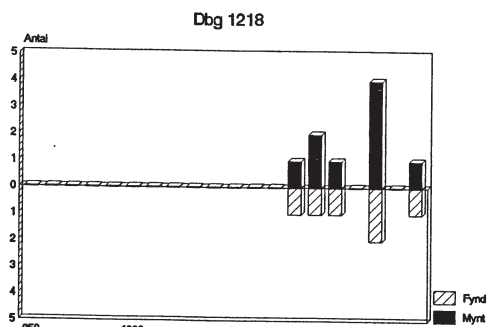
MYNTBESKRIVNING TYP 20: DBG 1218

Typens åtsida visar en krönt bröstbild av vad Dannenberg med tvekan föreslår vara Heinrich III. Omskriften lyder "+H(?)...S". Frånsidans motiv är en bröstbild av en biskop med kräkla i högerhanden. Omskriften lyder här "...REN..."

Kronologi

Dannenberg konstaterar att ingen känd biskop motsvaras av omskriften "...REN..." och menar att denna bokstavs-följd förmodligen hänför sig till benämningen SPIREN vilket står för Speyer. Typens första säkra t.p.q. infaller år 1084 och hänför sig till fyndet från (Kvarna, Eskelhem, Go). Mynttypen fördelar sig vidare med 8 exemplar på fem fynd med t.p.q. under 1090-tal samt tidigt 1100-tal. Typens fördelningen över fynden samt dess första säkra t.p.q. ger intryck av att den är yngre än Dbg 1835. Fyndmaterialet ger inte tillräcklig ledning för att med säkerhet bestämma när typen präglats även om en myntning under senare delen av 1080-tal ter sig rimlig då det kan antas att Dbg 2055/830 d präglades fram till år 1084. Vidare kan det förmodas att präglingen inte fortgått längre än till år 1090 då Johann I blir biskop i Speyer och inleder en prägling i eget namn med Dbg 1641. Troligtvis kan Dbg 1218 därmed

tillskrivas biskop Rudgar som var Johann I:s föregångare i ämbetet under åren 1073-1090. Rudgars tidigare typ, Dbg 1835 och Dbg 2052, var förövrigt, i likhet med den nu behandlade typen, försedd med Heinrich IV:s bild och namn.

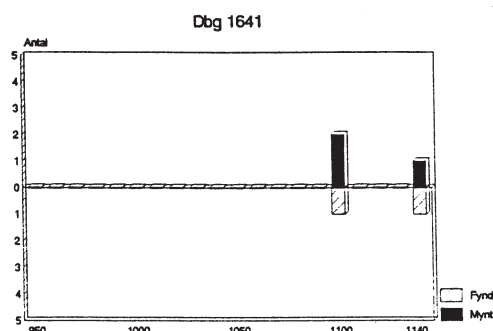
Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
20	1218	7	10	1084-1090	1084

MYNTBESKRIVNING TYP 21: DBG 1641

Utförandet av åtsidans bild hos Dbg 1641 erinrar något om bilden av Biskop Heinrich I på Dbg 841. Biskopen avbildas även på Dbg 1641 genom en bröstbild med kort lockigt hår, hållandes en kräkla. Över den vänstra axel syns tre små ringar. Omskriften lyder "+IOHAN.....S". Frånsidan tar pånytt upp det under Heinrich III så vanliga skeppsmotivet. Omskriften lyder "+A.R....."

Kronologi

Dannenberg förmodar att typen hör till biskop Johann I:s senare präglingar men utesluter inte att den kan vara präglat under någon av de efterföljande biskoparna Gebhard II, Bruno eller Arnold II. Typen är känd i några få exemplar från två fynd: Mannegårde, Lye sn, Go, med t.p.q. 1102, samt det sena fyndet från Burge, Lummelunda sn, Go, med t.p.q. 1143. Det faktum att typen ingår i Mannegårdefyndet samt att biskop Johann I (1090-1104) nämns i omskriften gör det rimligt att präglingen skett under denne myntherre.

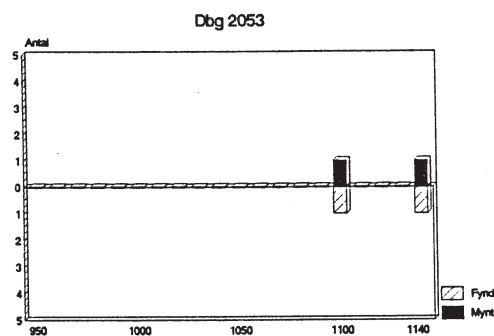
Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
21	1641	2	3	1090-1104	1102

MYNTBESKRIVNING TYP 22: DBG 2053

Det som av Dannenberg antas vara myntens åtsida visar en bröstbild av en biskop med kräkla i högerhanden. Utförandet påminner om Dbg 1641 bl. a. genom att biskopen försetts med lockigt hår samt genom de tre ringarna som är synliga vid biskopens vänstersida. Omskriften lyder ”+MASH. CASISC”. Frånsidan återger två krönta huvuden på varsin sida om en korsstav. Dannenberg menar att motivet återger Konrad II och Heinrich III. Frånsidans omskrift lyder ”HE....HR.VII”. Omskrifterna avviker markant från vad som i övrigt är känt på speyermynt och det framstår som osäkert att typen över huvud taget har sitt ursprung på denna ort. Att Dannenberg för typen till Speyer har förmodligen sin grund i frånsidans välkända parbild.

Kronologi

Typen är i det svenska materialet representerad i två fynd med ett mynt i varje. Det äldsta fyndet är Mannegårda, Lye sn, Go, som har t.p.q. 1102. Det andra fyndet är det sena fyndet från Burge, Lummelunda sn, Go, med t.p.q. 1143. Typen är förövrigt känd från det tyska fyndet från Fulda som har t.p.q. 1114. Stilistiskt företer typens åtsida likheter med Dbg 1641 som även förekommer parallellt i de två nämnda svenska fynden. De kan därmed antas vara knutna till varandra tidsmässigt. För närvarande är en mer exakt datering av typen inte möjlig.

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
22	2053	2	2	1090-1104	1102

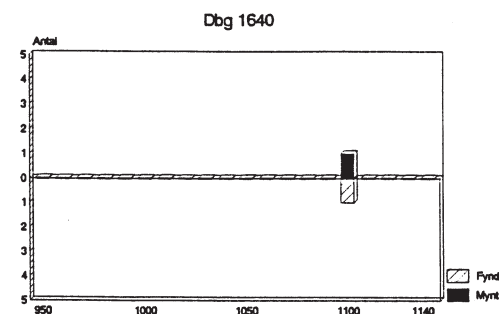
MYNTBESKRIVNING TYP 23: DBG 1640 OCH DBG 1639

Här återkommer på åtsidan den stereotypa parvisa framställningen av två krönta huvuden intill en korsstav som exempelvis kan iaktas hos Dbg 829 och Dbg 2053. Motivets antas av Dannenberg här återge Heinrich IV tillsammans med sonen, den blivande Heinrich V. Omskriften lyder här ”HE.....REX”. Frånsidans motiv gestaltar i likhet med Dbg 2054 en biskop med kräkla som bemannar ett skepp av den typ som förekommer på Heinrich III:s prägling Dbg 830. Omskriften lyder ”..OHA.IN...”. Den av Dannenberg nämnda varianten 1640 a är inte känd från det svenska materialet. Till typen förs även Dbg 1639 som i allt väsentligt överensstämmer med Dbg 1640. Dbg 1639 har inte påträffats i svenska fynd.

Kronologi

Typen är endast känd i ett exemplar vilket härrör från fyndet från Hallsarve, När sn, Go, som har t.p.q. 1107. Dannenberg för typen till Biskop Johann I (1090-1104) vilket mot bakgrund av frånsidans omskrift ter sig rimligt. Denna sidas omskrift är i högre grad vägledande för dateringen än åtsidans omskrift, vilken vid första anblicken antyder en prägling

under Heinrich IV som konung, dvs under åren fram till år 1084. En så tidig prägling skulle emellertid omöjligen kunna omnämna Biskop Johann I. Omskriftens "REX" kan i sammanhanget dock även antas syfta på den avbildade sonen, sedermera Heinrich V, som kröntes till konung år 1099. Att titeln "REX" förekommer på ett mynt under Biskop Johann I. får på så vis en rimlig förklaring. Att fyndet från Hallsarve har senare t.p.q. än det första fyndet i vilket Dbg 1641 samt 2053 återfinns, kan tyda på att Dbg 1640 är senare än dessa typer.

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
23 a	1640	1	1	1090-1104	1107
23 b	1639	0	0	"	-

MYNTBESKRIVNING TYP 24: DBG 2054

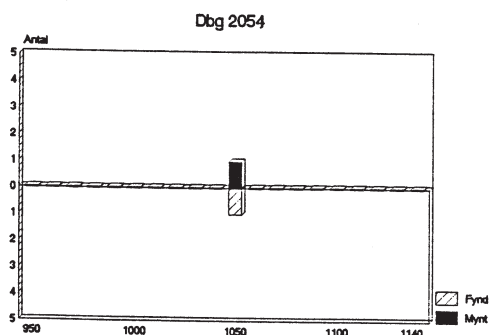
Åtsidan av Dbg 2054 visar en bröstbild av vad som enligt Dannenberg kan antas vara en kejsarlig person sedd framifrån vid sidan av en biskop sedd i profil åt höger. Mellan figurerna syns en korsstav. Omskriftens lydelse är omöjlig att urskilja. På framsidan återkommer ett skeppsmotiv liknande det som kan ses på Dbg 830. Skeppet saknar hos Dbg 2054 åror och är bemannat av en biskop försedd med kräkla.

Kronologi

Dannenberg kommer i sin bedömning fram till att det med hänsyn till myntens dåliga kondition inte är möjligt att bestämma vilken biskop som är typens myntherre men förmodar att den präglats mot slutet av 1000-talet eller början av 1100-talet.

I det svenska materialet är typen endast känd i ett exemplar vilket ingick i fyndet från Hallföse, Dalhems sn, Go, med t.p.q. 1059. Att typen förekommer i ett så tidigt fynd är anmärkningsvärt med hänsyn till de motiv som gestaltas samt dessa motivs stilistiska egenskaper, vilka snarast antyder en prägling mot slutet av 1000-talet. Bilder av skepp bemannade med en biskop är i övrigt kända först under Biskop Johann I:s myntning under 1090-talet. Det råder trots allt inget tvivel om att ett exemplar av typen ingår bland de övriga mynten i Hallfösefyndet sedan uppgiften kontrollerats i KMK:s samlingar (Jonsson 1995, muntligt meddelande). I alla händelser kan det inte uteslutas att myntet i fråga felaktigt tillförts Hallfösefyndet. Något ytterligare exemplar som stöder en så tidig datering är inte heller känt. Däremot har typen påträffats i det tyska fyndet från Fulda som har t.p.q. 1114 (Menadier 1900). De övriga speyertyper som finns i fyndet är av sent datum och det förefaller mindre troligt att finna en typ som präglats under 1050-talet i ett så sent inlandsfynd. Fuldafyndet och de tydliga stilistiska referenserna till senare typer som Dbg 1640 placerar snarast typen

bland biskop Johann I:s senare präglingar, förslagsvis efter den ovan behandlade Dbg 1640.

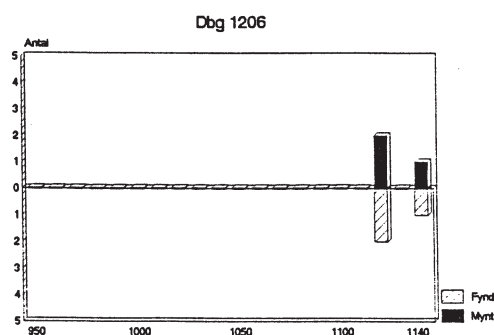
Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
24	2054	1	1	1190-1004	1059?

MYNTBESKRIVNING TYP 25; DBG 1206

Typens åtsida visar en bröstbild av en krönt person som håller en lans. Till höger om den avbildade syns ett riksäpple. Åtsidans omskrift lyder "HEI...EPAVG". På frånsidan framträder en mariabild och omskriften lyder här "SCA MARIA".

Kronologi

Dannenberg för typen till Heinrich IV utan närmare motivering. Typen är känd i tre exemplar från tre skilda fynd: Johannishus, Hjortsberga sn, Öl, t.p.q. 1120, Gannarve, Hall sn, Go, t.p.q. 1120, samt Burge, Lummelunda sn, Go, med t.p.q. 1143. Eftersom dessa sena fynd består av mynttyper från i princip hela det skede som behandlas i denna uppsats, ger de ringa ledning för att bestämma kronologin för den nu aktuella typen. Att döma av omskriften är typen emellertid kejsrerlig och därmed präglad efter år 1084 då Heinrich IV kröns. Möjligtvis kan dess frånvaro i tidigare fynd ses som ett tecken på att den är senare än de ovan beskrivna typerna Dbg 1640 och Dbg 2054.

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
25	1206	3	3	1084-1106	1120

3.4 Övriga typer

Flertalet av de typer som omnämns av Dannenberg ingår i svenska fynd. Några av myntortens senare präglingar saknas emellertid i materialet, vilket sannolikt är en följd av att få mynt importerades mot slutet av 1000-talet och början av 1100-talet.

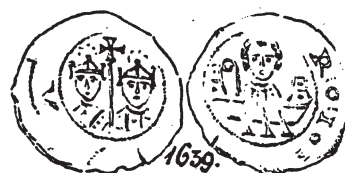
Dbg 828 (okänd)

Typen förs av Dannenberg till Otto III eftersom den närgånget efterliknar mynt som präglades i Köln under Ottosk tid. Den förekommer inte i det svenska materialet trots att importen börjar bli förhållandevis omfattande under denna period. Vidare saknas typen i de tyska inlandsfynd som studerats. Enligt Jonsson finns skäl att tvivla på att den överhuvudtaget myntats i Speyer (Jonsson 1995, muntligt meddelande). Mycket tyder på att Dannenberg feltolkat inskriften på en typ som präglades i Brüssel med en snarlik inskrift som lyder "BRIIST".

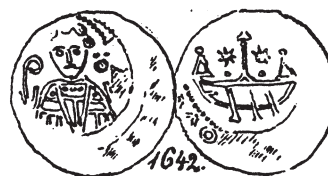
Dbg 1639 (typ 23 b)

Dannenberg för av okänd anledning dessa mynt till biskop Rudgar (1073-1090). Typens omskrifter är näst intill oläsliga men åtsidans parbild av krönta regenter och frånsidans skepp, som bemannas av en biskop med kräkla, skiljer sig knappt märkbart från den ovan beskrivna typ 23 (Dbg 1640). Det ter sig därför naturligt att föra dessa mynt till nämnda typ, och Biskop Johann I:s tid i ämbetet (1090-1104).

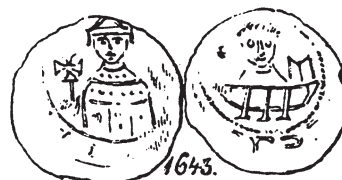
Dbg 1642 (typ 26)

Biskop Johann I ses av Dannenberg som en tänkbar myntherre för typen men en prägling under biskop Bruno (1107-1123) bedöms också som möjlig. Motivvalet ansluter genom skeppsbilden och den avbildade biskopen till förstnämnde biskops mynt. Ser man till utförandet talar mycket för att typen bör föras till en senare myntherre, möjligen biskop Bruno som Ehrendt tillskriver präglingen. Ehrendt utgår då ifrån att frånsidans omskrift kan tolkas som "(Eb)SBRV".

Dbg 1643 (typ 27)

Dannenberg tar upp typen under biskop Johann I. Frånsidans framställning av ett skeppsmotiv erinrar något om präglingar under denne biskop fränsett att en bild av en bok kan urskiljas intill skeppsmotivet. Denna detalj antyder vid en jämförelse med övriga typer att präglingen är senare. Vidare har Ehrendt tolkat typens omskrifter som "ENRICUS IMP" samt "ARNOLDVS EPS" vilket för typen till biskop Arnold (1123-1126).

Dbg 1644

Typens omskrifter är inte läsbara och Dannenberg konstaterar utan närmare motivering att det rör sig om en senare prägling. Att så är fallet bekräftas av de tyska inlandsfynden från Langselbold (Hess 1960) och Fulda (Menadier 1900) med t.p.q. 1112 respektive 1114.

Dbg 2056, 2057, 2058 och 2059

Dessa sena präglingar saknar läsbara omskrifter bortsett från Dbg 2056 vars åtsida enligt Dannenberg möjligen refererar till Konrad III (kung 1138-1152). Dbg 2056 överensstämmer utseendemässigt i stort sett med obolen Dbg 2057. De övriga typerna, Dbg 2058 och 2059, skiljer sig visserligen motivmässigt från de förstnämnda typerna men ansluter ändå till dessa genom ett snarlikt utförande. Samtliga fyra typer återger dessutom en boksymbol (den heliga skrift) i förening med biskopsbilder eller kungabilder. Förmodligen utgör dessa mynt de yngsta präglingarna från Speyer som berörs i detta arbete.

3.5 Anonyma typer och kungliga/kejsrerliga typer - en viktanalys

Mot bakgrund av skriftliga urkunder anses biskoplig mynträtt vara för handen i Speyer från och med år 975. Det kan emellertid inte uteslutas att biskoplig mynträtt utövats redan tidigare och att de dokument som avses, utgör en bekräftelse på en redan tidigare förlänad rättighet (Kluge 1991:101). Det dröjer dock ända till år 1056 innan någon biskop framträder med bild och namn på ett mynt från Speyer. De flesta biskopliga typer härefter kan utan större svårighet skiljas från kungliga/kejsrerliga typer eftersom omskrifter och bilder tydligt anger deras ursprung. Tidigare anonyma typer, som möjligen är biskopliga präglingar, från åren mellan 975 och 1056, är betydligt svårare att bedöma.

Stoess har hos ett myntmaterial från Mainz från tiden kring 1000-talets första decennier iakttagit hur vikten hos de kungliga präglingarna sjunker. Han sätter detta förhållande i samband med att nya biskopliga typer började präglas (Stoess 1993:111 f). De nya mynten var, till skillnad från äldre typer, präglade med biskopens bild och en omskrift med regentens namn. Biskopliga präglingarna hade tidigare utgått från samma myntfot som den kungliga myntningen och utformningen, med avseende på bild och inskrift, hade inte avvikit från kungliga mynt. Biskopens mynträtt var då, som Stoess påpekar, i realiteten närmast att betrakta som en växlingsrätt. I och med att biskopen gavs möjlighet att präglade mynt med egen bild förelades han emellertid att präglade mynt som i vikhänseende var jämförbara med de kungliga

präglingarna. Då viktfalet hos de kungliga präglingarna efterhand blir allt mer påtagligt, var biskoparna enligt Stoess bundna att fortsätta präglade mynt som höll den föreskrivna tyngre viktstandarden.

I det speyerska materialet återfinns flera typer som ger intryck av att vara biskopliga mynt utan att detta klart framgår av bild eller inskrifter. Dessa typer saknar i regel distinkta referenser till regenter, men kan med hänsyn till inskrifter av kyrklig art samt bildframställningar av kyrkliga motiv, tolkas som biskopliga präglingar. Ofta är de dessutom präglade parallellt med en tydligt kunglig mynttyp. Med utgångspunkt från Stoess hypotes rörande skillnader mellan biskopliga typers vikt och samtida kungliga präglingar, skulle emellertid dessa anonyma, men förmodat kyrkliga typer, kunna bestämmas säkrare. Några av de typer som är vanligast förekommande, och som är kända i så stort antal att en viktanalys ter sig meningsfull, kommer jämföras i det följande.

En av dessa svårbedömda anonyma typer från Speyer är Dbg 836. Typen börjar präglas under 1000-talets första decennium och präglas under 1020 och 1030-talet parallellt med Dbg 826 samt Dbg 827. De sistnämnda typernas omskrifter antyder genom omskriften "OTTO IMP" att det rör sig om kejserliga mynt. Omskrifterna på Dbg 836 lyder "SPIRA CIVIT" och "SCA MARIA". Bildmässigt skiljer sig typerna åt endast i detaljer. Jämför man Dbg 836 ur viktstående med de två övriga typerna kan en mindre men ändå påvisbar skillnad noteras.¹ De två nämnda typerna, vilka bär omskriften "OTTO IMP" återfinns i flest exemplar i viktintervallet 0,8 gr. - 0,9 gr. Endast ett fåtal exemplar väger över 1,0 gr. Det största antalet mynt av den anonyma typen Dbg 836 väger mellan 0,9 gr. och 1,0 gr. Fler än 20 exemplar av sistnämnda typ fördelar sig på viktintervall över 1,0 gr. Den anonyma, möjligen biskopliga typen, är således tyngre än den kungliga. En skillnad kan därmed noteras men den är inte så omfattande att det med säkerhet kan antas att de jämförda typerna präglats enligt olika viktstandarden.

Vidare bör även nämnas att den noterade viktskillnaden kan förklaras ur ett kronologiskt perspektiv. Utgår man ifrån de påtagliga likheterna mellan Dbg 836 respektive Dbg 826/827 kan mynten betraktas som varianter av en och samma typ. Den högre genomsnittsvikten för Dbg 836 kan då ses som en bekräftelse på att präglingen av denna typ/variant inleddes före det att ett viktfall inträder och de lättare typerna/varianterna Dbg 826/827 förs ut i cirkulation.

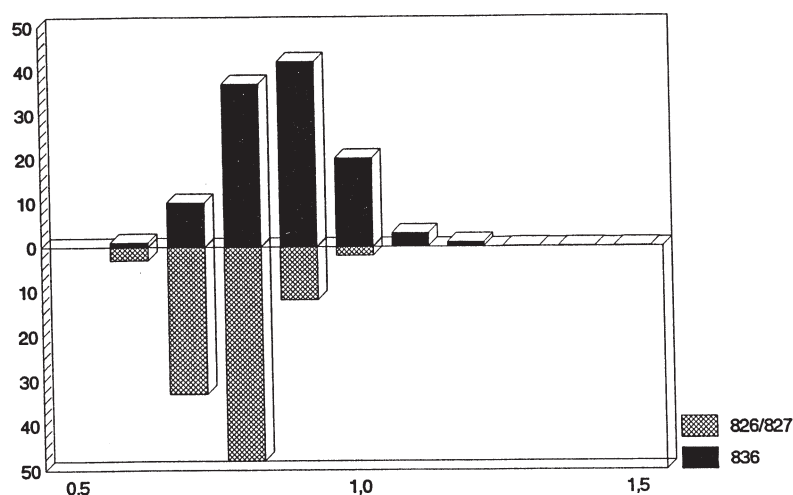

Fig. 1. Antal mynt per viktintervall (vikt i gr.)

¹ Viktuppgifterna hänför sig dels till svenska fynd som publicerats i CNS, dels till ett fynd från Johannishus, Hjortsberga sn, Bl, vilket kommer publiceras i CNS, samt till fyndet från Corcelles, près Payerne (Cahn 1969).

Även Dbg 829 kan förmodas vara präglad parallellt med en kunglig typ, i detta fall Dbg 830. Båda dessa typer kan, som ovan under 3.3.2 konstaterats, föras till Heinrich III:s regenttid. Dbg 829 ger intryck av att vara en kyrklig typ genom fransidans mariabild och omskriften "SCA MARIA". Åtsidans bild av Konrad II och Heinrich III kan närmast tolkas som ett minnesmotiv som erinrar om staden Speyers avbildade nygrundare. Konrad II var förövrigt avliden vid den tidpunkt då präglingen av typen inleddes och motivet är även känt från senare typer. Ser man till de berörda typernas vikter² kan det konstateras att typvärdet för Dbg 829 befinner sig i intervallet 0,9 - 1,0 gr. Motsvarande värde för Dbg 830 är 0,8 - 0,9 gr. Dbg 829 förekommer dessutom i intervall kring 1,5 gr. vilket inte är fallet med Dbg 830 vars tyngsta mynt återfinns i intervallet 1,3 - 1,4 gr.

Beaktar man att de flesta mynten av båda typerna väger något under 1,0 gr. framstår det som osäkert föra typerna till skilda viktklasser. Det går emellertid inte att bortse ifrån den bild de tyngsta exemplaren av Dbg 829 ger, även om dessa tyngre exemplar är få till antalet. Med hänsyn till dessa tyngre präglingar ter det sig troligt att Dbg 829, åtminstone under ett begränsat skede, präglats enligt en tyngre viktstandard. I föreliggande arbete kommer någon stampanalys inte att företas. Genom en sådan undersökning skulle framtida forskning eventuellt kunna finna belägg för att knyta samman de tyngsta exemplaren till en grupp av tidigare präglingar inom typen.

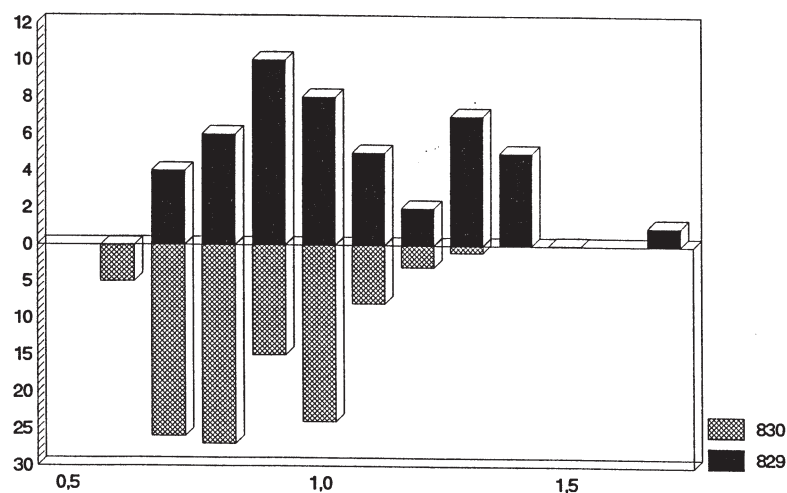

Fig. 2. Antal mynt per viktintervall (vikt i gr.)

² Viktuppgifterna hänför sig till mynt ur svenska fynd publicerade i CNS.

4 RESULTAT

4.1 Myntningens reglering

Av den uppställda kronologin och materialets struktur framgår att myntningen i Speyer, under det i detta arbete studerade tidsavsnittet, kan indelas i två perioder. Den första perioden omfattar myntningen från och med 970-talet, under den sachsiska ätten, och fortgår under ätten Saliers första regenter Konrad II och Heinrich III, fram mot mitten av 1040-talet. Den andra perioden tar vid under 1040-talets mitt, och omfattar de typer som präglades under Heinrich III och dennes efterföljare under 1000-talet och tidigt 1100-tal. Under sistnämnda period kan dessutom två skilda faser i myntväsendets utveckling noteras.

Period I

De typer som präglats under den första perioden återger likartade framställningar av starkt stiliserade kyrkobyggnader och korsmotiv. Mynten saknar bilder av de myntherrar som står bakom präglingarna och präglingstiden sträcker sig över flera decennier. Av de formmässiga likheterna mellan typerna kan man sluta sig till att en reglerad myntning av typen *renovatio monetae*, där en äldre typ förklaras ogiltig i samband med att ett ny typ införs, ännu inte är för handen. I ett reglerat system av sådant slag uppvisar typerna i allmänhet, av praktiska skäl, större skillnader sinsemellan. På så vis kunde en äldre ogiltig typ lätt skiljas från en aktuell typ (Hess 1993:22). Eventuellt skulle de långtgående likheterna mellan präglingarna kunna motivera att de fördes samman som varianter av en och samma typ. Oavsett hur de aktuella typerna betraktas kan det dock antas att de varit giltiga som betalningsmedel under hela perioden.

Period II

Den andra perioden kännetecknas av en större variation avseende myntens motiv, vilka bland annat återger myntherrar, helgonbilder, kyrkobyggnader och skepp. Dessa motiv återfinns på det stora antal distinkta typer som nu börjar präglas. Inledningsvis, under en första fas då Heinrich III regerar, talar fyndmaterialet för att flera typer, i regel en kunglig och en biskoplig, präglas parallellt. Därefter, under periodens senare fas, vilken omfattar Heinrich IV:s tid, tycks endast en typ vara giltig åt gången. De täta skiften mellan distinkta typer, som då företas, tyder på att myntningen reglerats på så vis att äldre typer upphörde att vara giltiga som betalningsmedel i och med att nya typer introducerades. Som ovan nämnts, används inom numismatiken i dessa sammanhang begreppet *renovatio monetae*, vilket i normalfallet inbegriper rätten att lösa in äldre avlysta typer mot nya mynt, till en för myntherren fördelaktig kurs. Detta inlösenförfarande återspeglas sannolikt i de tyska fynden, som under Heinrich IV vanligtvis domineras av en, vid deponeringen aktuell, mynttyp från varje företrädd myntort. Ett för Speyer belysande exempel är fyndet från Meckersheim, t.p.q. 1076, vilket innehöll över 3800 exemplar av typ Dbg 841 jämte ett halvt mynt av typen Dbg 830 (Scherer 1911).

Eventuellt kan någon form av inlösenssystem ha varit i bruk redan under Heinrich III och periodens första fas. Det faktum att de äldre, formmässigt likvärdiga typerna, som präglades under ottonsk tid, ersattes av lätt åtskiljbara mynttyper, har sannolikt sin orsak i något slag av nyordning inom myntväsendet. Traditionellt sett har inlösenssystem av typen *renovatio monetae* uppfattats som en reglering där endast en typ är giltig vid varje given tidpunkt (Spufford 1989:105). I ett sådant system är särpräglad utformning av typerna en förutsättning. Präglingarna under Heinrich III är anmärkningsvärt distinkta jämfört med de ottonska typer som de ersätter, varför något slag av inlösenssystem möjligen kan ha tillämpats trots att flera typer tycks ha varit giltiga samtidigt. I annat fall borde präglingen av mindre varierade typer ha fortgått. Måhända visar kronologin att ett inlösenssystem med flera typer tillämpades under 1040-talet samt att myntherren fann detta svåradministrerat varför ett mer lätthanterligt system infördes under 1050-talets mitt. Det är även möjligt att vissa av de parallellt präglade typerna hänför sig till andra orter för vilka Speyer förlänats mynträtt.

Typernas särpräglade utformning under period II kan vidare antas ha medfört en rumslig begränsning genom att mynten lätt kunde skiljas från typer som präglats på andra orter. Under period I var skillnaden tidvis liten mellan präglingar från Speyer, Mainz och Worms. Troligen kunde mynt från samtliga dessa orter då omsättas inom regionen. De distinkta typerna under period II kan emellertid antas ha varit avsedda att cirkulera inom ett betydligt mer begränsat område. Typernas utformning kan på såvis sägas ha utgjort ett led i en reglering som syftade till en övergång från ett regionalt till ett lokalt myntväsende.

4.2 Kronologin

Period I

En relativ kronologi har kunnat fastställas för de fyra typer som präglades under den första perioden. Viss osäkerhet råder dock beträffande typ 3 och typ 4, vilka präglas parallellt under lång tid. Importen av typerna antyder emellertid att typ 3 börjar präglas något tidigare än typ 4.

Den absoluta kronologin för de fyra typerna, som präglades under perioden, har med utgångspunkt från skatternas t.p.q. sannolikt kunnat bestämmas med rimlig exakthet, eftersom fyndmaterialet är omfattande. Bedömningen försvåras dock i denna del av att typerna präglats under flera myntherrar. Myntens omskrifter är av ringa ledning eftersom dessa utan närmare precisering anger Kejsar Otto som myntherre. Som bekant regerar tre sachsiska kejsare vid namn Otto under den aktuella perioden. Vidare visar materialet med tydlighet att myntningen fortgår i Ottos namn under både Heinrich II och Konrad II.

Period II

Även de mynttyper som hänförs till den andra perioden har kunnat ordnas i en relativ kronologi. Typrikedomen under Heinrich III, samt det förhållande att flera typer tycks präglas parallellt, har emellertid medfört att ordningen i vissa avseenden inte framstår som given. Typ 6 och typ 8 utgör blandformer av de rikligt förekommande typerna 5 och 7, men det är inte helt klart huruvida dessa blandtyper är samtida med de nämnda huvudtyperna eller om de bör betraktas som något yngre. De anonyma typerna 7, 10, samt 12 bedöms som möjliga biskopliga präglingar, vilka myntats parallellt med distinkta kungliga typer. Dessa anonyma typer uppträder i fynd med t.p.q. som ligger nära eller överensstämmer med de kungliga typernas tidigaste t.p.q., vilket antyder samtidighet. För närvarande kan det dock inte fastställas om de anonyma typernas präglingstid inleds exakt vid samma tidpunkt som de kungliga/kejsarliga typerna, eller om detta sker något senare. Vidare saknar två av periodens typer (9 och 10) tydlig koppling till Speyer eller annan ort. Med hänsyn till likheter med tidigare präglingar och bildinnehåll har dessa dock bedömts som knutna till Speyer eller någon annan ort där stiftets mynträtt utövats, exempelvis Marbach am Neckar.

Den andra periodens absoluta kronologi har med avseende på de kungliga/kejsarliga typerna under Heinrich III kunnat bestämmas förhållandevis noggrant med ledning av skatternas t.p.q. och myntens omskrifter. Myntens skriftliga information tycks nu i stort sett överensstämma med verkliga förhållanden. Myntningens fastare reglering under Heinrich IV medför vidare att den kronologiska följden framträder klarare. Genom typ 18 och typ 20 har det dock visat sig att kungen/kejsaren på nytt framträder på mynt som kan förmodas vara kyrkliga typer. Präglingstiden för de biskopliga mynten under sistnämnde regent kan i flertalet fall bestämmas med stor säkerhet trots att myntimporten under detta skede är begränsad. Omskrifternas lydelse har då varit vägledande. Ordningen är emellertid svår att fastställa för de typer som präglats under biskopar som präglat flera typer, exempelvis Johann I (1090-1104). De typer vars inskrifter

inte kunnat tydas har åsatts ungefärliga dateringar som grundar sig på likheter med andra typer samt ett begränsat fyndmaterial.

Under de senare åren av Heinrich IV:s tid vid makten upphör sannolikt importen till Sverige. I fynden saknas mynt från efterföljaren Heinrich V. Av inlandsfynden framgår dock att myntningen kontinuerligt fortsätter under de följande regenterna.

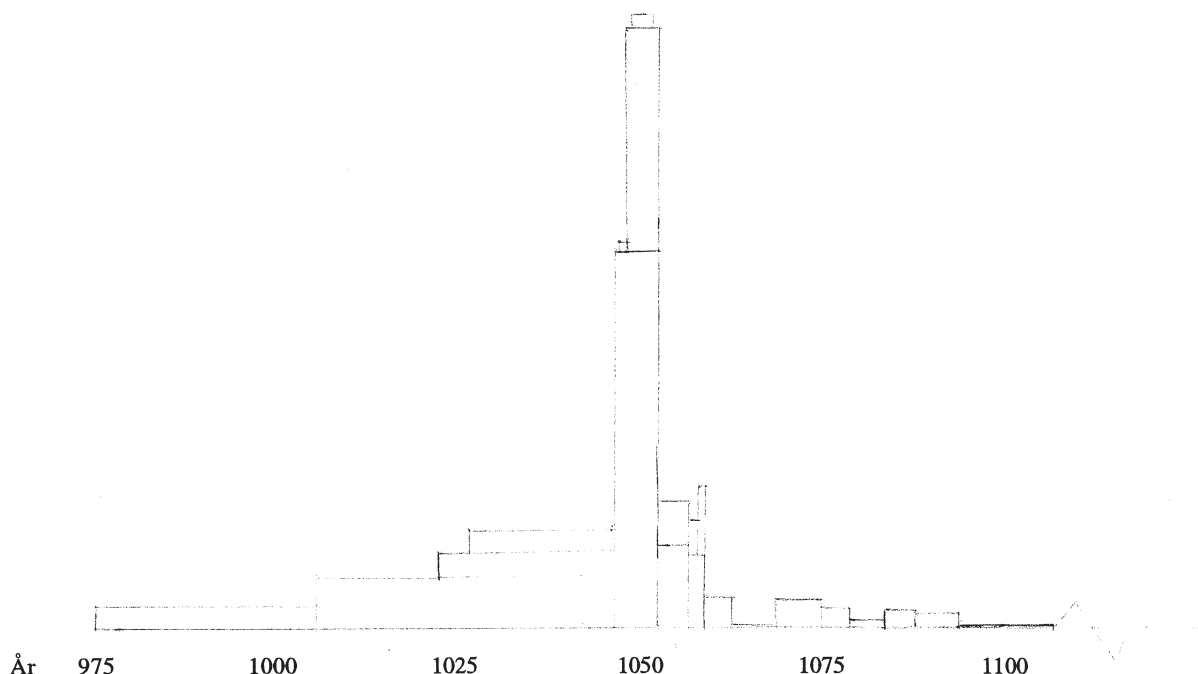

Fig. 1. Mynt från Speyer i svenska fynd baserat på präglingstid

4.3 Anonyma typer

En av uppsatsens frågeställningar rör materialets anonyma typer och de myntherrar som kan antas ha tagit initiativet till dessa mynts prägling. De aktuella typernas kyrkliga karaktär, som visar sig genom de bildframställningar som pryder mynten, har uppfattats som ett tecken på att de möjligen präglats av Speyers biskopar, vilka förlänades mynträtt redan år 975. Det faktum att distinkta kungliga/kejserliga typer präglades parallellt med de anonyma typerna stärker dessutom intrycket av att präglingarna bör tillskrivas kyrkliga myntherrar.

Mot bakgrund av konstaterade skillnader i vikthänseende mellan biskopliga respektive kungliga/kejserliga typer från den närbelägna myntorten Mainz, företogs en viktjämförelse av typer från Speyer. Analysen omfattar i denna del den anonyma typ 2 som jämförs med de under viss tid parallellt präglade kejserliga typerna 3 och 4. Vidare jämförs den anonyma typen 7 med den samtida kungliga typen 5. Jämförelsen visar att de anonyma typerna är tyngre än de kungliga/kejserliga typerna. Det mönster som iakttagits hos mynt från Mainz visar sig därmed även hos Speyermaterialet. De viktmässiga skillnaderna avseende speyermynten är emellertid inte så stora som i fallet med mynten från Mainz. I genomsnitt är skillnaden mellan mynttyperna inte större än någon tiondels gram. Viktanalysen ger således inte någon direkt ledning då de anonyma typernas myntherrar skall bestämmas. Den påvisade tendensen kan emellertid sammantaget med övriga omständigheter ses som ett tecken på att mynten bör vara av kyrkligt ursprung.

5 SAMMANFATTNING

Uppsatsen har behandlat myntningen i Speyer med utgångspunkt från svenska vikingatida skattfynd. Materialet omfattar sammanlagt 1310 mynt från 129 fynd. Importen av dessa tyska mynt pågår från 970-talets mitt fram till de första åren av 1100-talet. Under importtiden har myntningen pågått kontinuerligt, men två skilda perioder kan skönjas.

Den första perioden omfattar de typer vilkas prägling inleds under ottonsk tid. Ett fåtal, utseendemässigt närstående, typer präglas då under lång tid, fram till mitten av 1040-talet. Typernas omskrifter ändras inte nämnvärt varför periodens kronologi i första hand utgår från tendenser hos importen. En förhållandevis säker bedömning har ändå kunnat göras eftersom importen varit omfattande.

Den andra perioden inleds under 1040-talets mitt med Heinrich III som präglar ett stort antal distinkta typer. Vissa av dessa distinkt utformade typer tycks cirkulera samtidigt, vilket av praktiska skäl talar emot att ett reglerat inlösen-system tillämpades. Bakgrunden till detta förhållande skulle emellertid kunna vara att vissa av typerna var avsedda att cirkulera på andra orter än Speyer, där stiftet Speyer förlänats mynträtt, eller att ett svåradministrerat inlösen-system, med flera giltiga typer, tillämpades under en övergångstid. Typrikedomen präglar också Heinrich IV:s tid, då materialet tydligt visar att myntningen reglerats enligt ett system av typen *renovatio monetae*, vilket innebär att endast en typ är giltig åt gången. Vidare präglas de första mynten som avbildar och namnger stiftets biskopar under Heinrich IV. Periodens kronologi är under vissa skeden svårbedömd med hänsyn till mångfalden och den vikande importen i slutet av Heinrich IV:s tid vid makten. Ett rimligt resultat har dock uppnåtts med ledning av myntens omskrifter och utformning.

Arbetet med att ordna materialets typer i en kronologi har försvarats genom att vissa typer är anonyma. I uppsatsen framförs ett antagande om att dessa mynt präglats av stiftets biskopar. Antagandet bygger på att de anonyma typerna i regel har präglats parallellt med distinkta kungliga/kejsrerliga typer samt att de återger motiv av kyrklig karaktär. En mindre, men dock påvisbar, skillnad i vikt har dessutom kunnat iakttas då de anonyma typerna jämförts med samtida kungliga/kejsrerliga typer.

6 REFERENSER

Litteratur

Beckwith, J. 1969. *Early Medieval Art*. London.

Berghaus, P. 1954. *Beiträge zur deutschen Münzkunde des 11. Jahrhunderts*. Hamburger Beiträge zur Numismatik, Heft 8, Hamburg.

Burström, M. 1993. *Silver as Bridewealth. An interpretation of Viking Age Silver Hoards on Gotland, Sweden*. Current Swedish Archeology Vol. 1. Stockholm.

Cahn, E. B. 1969. *Die Münzen des Schatzfundes von Corcelles-près-Payerne*. Schweizerische Numismatische Rundschau XXXXVIII. Bern.

CNS, 1975-. *Corpus nummorum saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt*. Stockholm 1975-.

Dannenberg, H. 1876-1905. *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Keiserzeit*. Band 1-4. Berlin.

Ehrendt, H. 1976. *Speyerische Münzgeschichte. Münzen, Medaillen, Marken und Banknoten*. Speyer.

Grote, H. 1877. *Stammtafeln*. Leipzig.

Hatz, G. 1974. *Handel und Verkehr Zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit*. Lund.

Hatz, V. 1961. *Zur Unterscheidung der ottonischen Prägungen in Mainz, Speyer und Worms*. Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens handlingar, Antikvariska serien 9. Stockholm.

Hess, W. 1960. *Bericht über den Pfennigfund von Langenselbold*, Hanauer Geschichtsblätter nr 17, 1960.

Hess, W. 1993. *Pfennigwährungen und Geldumlauf im Reichsgebiet zur Zeit der Ottonen und Salier*, Die Salier, Fernhandel und Gewirtschaft, Beiträge zum deutschen Münzwesen in sächsischer und salischer Zeit. Ergebnisse des Dannenbergkolloquiums 1990, Sigmaringen. (ed.) B. Kluge.

Janson, H. W. 1988. *Konsten*. Stockholm.

Jonsson, K. 1990. *The import of German coins to Denmark and Sweden c. 920-990*. Sigtuna Papers, Proceedings of the Sigtuna Symposium on Viking-Age Coinage, 1-4 June 1989, Commentationes de nummis Saeculorum IX-XI in Suecia repertis. Nova Series 6 (red. Jonsson, K. & Malmer, B.). Stockholm.

Jonsson, K. 1993. *The Routes for the Importation of German and English Coins to the Northern Lands in the Viking Age*, Die Salier, Fernhandel und Gewirtschaft, Beiträge zum deutschen Münzwesen in sächsischer und salischer Zeit. Ergebnisse des Dannenbergkolloquiums 1990, Sigmaringen. (ed.) B. Kluge.

Kluge, B. 1991. *Deutsche Münzgeschichte von der späten Karolingerzeit bis zum Ende der Salier (ca. 900 bis 1125)*, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Forschungsinstitut für Vor- und Frühgeschichte, Sigmaringen.

Kluge, B. 1993. *Umriss der deutschen Münzgeschichte in ottonischer und salischer Zeit*. Die Salier, Fernhandel und Gewirtschaft, Beiträge zum deutschen Münzwesen in sächsischer und salischer Zeit. Ergebnisse des Dannenbergkolloquiums 1990, Sigmaringen 1993. (ed.) B. Kluge.

Menadier, J. 1900. *Der Münzschatz der St. Michaeliskirche zu Fulda*, Zeitschrift für Numismatik nr 22. 1900.

Metcalf, D.M. 1981. *Some Twentieth-Century Runes. Statistical Analysis of Viking-Age Coin Hoards and the interpretation of wastage rates*, Viking Age Coinage in the Northern Lands, The sixth Oxford Symposium on Coinage and Monetary History, (eds.) M.A.S. Blackburn & D.M. Metcalf, BAR 122 (ii), Oxford.

Molvogin, A. 1994. *Die Funde westeuropäischer Münzen des 10. bis 12. Jahrhunderts in Estland*. Museum für Hamburgische Geschichte, Numismatische Studien, Heft 10. Hamburg.

NNÅ, 1975-. Nordisk Numismatisk Årsskrift, Helsingfors Köpenhamn, Oslo, Stockholm.

PSW, 1959. *Wczesnosredniowieczne Skarby Srebrne Wielkopolski*, Polskie Skarby Wczesnosredniowieczne 1, Warszawa.

Rasmusson, N. L. 1961. *An Introduction to Viking-Age Hoards*, Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis I. Stockholm.

Salmo, H. 1948. *Deutsche Münzen in vorgeschichtlichen Funden Finnlands*, Finska Fornminnesföreningens tidskrift nr 47.

Scherer, C. W. 1911. *Der Denarfund von Mecktersheim*, Berliner Münzblätter nr 4, 1911. Berlin.

Spufford, P. 1988. *Money and its use in medieval Europe*, Cambridge.

Stoess, C. 1993. *Münzrecht von König und Erzbischof in Mainz während der späten sächsischen und frühen Kaiserzeit (975-1030)*, Die Salier, Fernhandel und Gewirtschaft, Beiträge zum deutschen Münzwesen in sächsischer und salischer Zeit. Ergebnisse des Dannenbergkolloquiums 1990, Sigmaringen 1993. (ed.) B. Kluge.

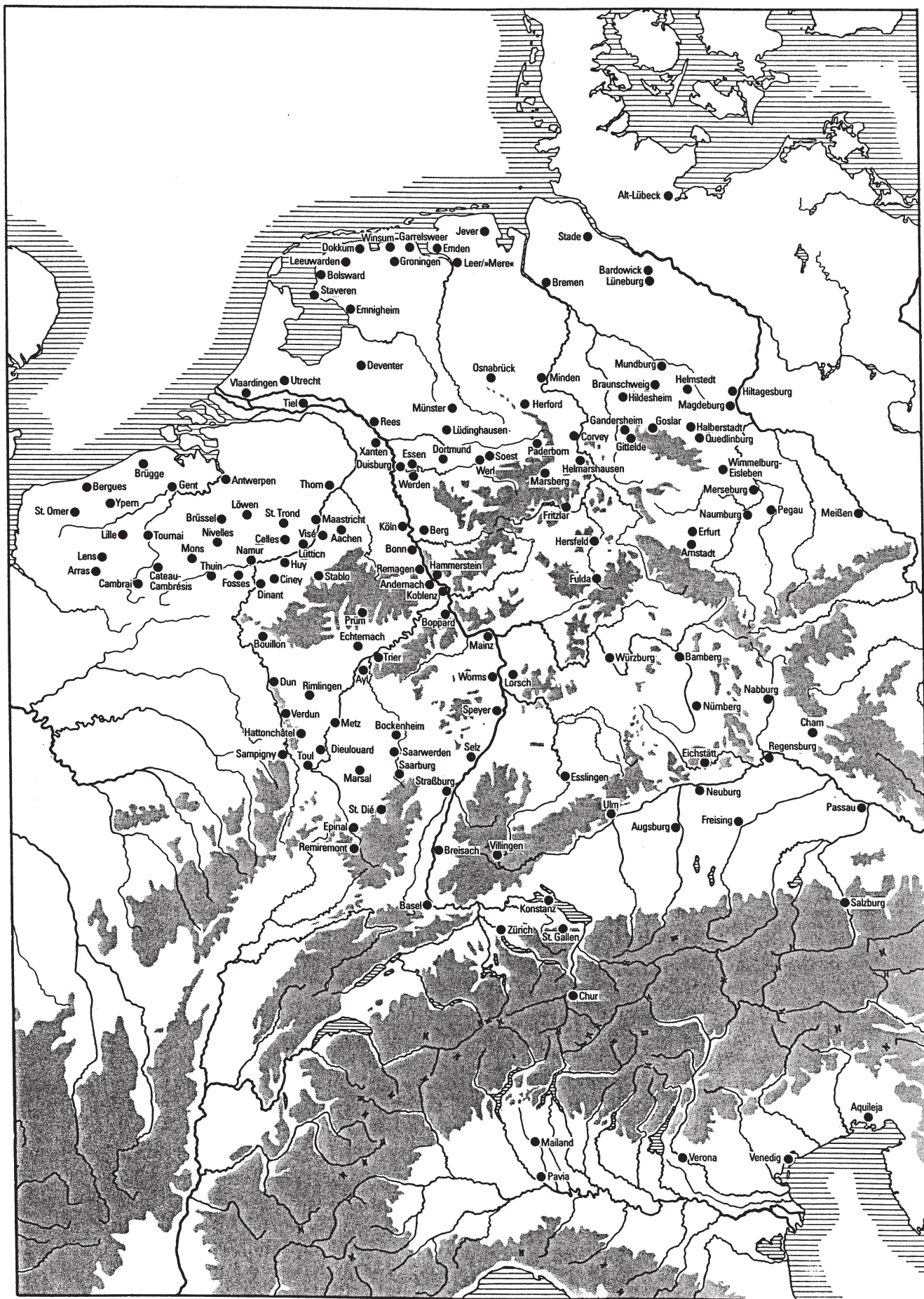
Tsakis, T. 1992. *Myntningen i Würzburg och Bamberg under sen Vikingatid. En analys baserad på det svenska fyndmaterialet*. C-uppsats i arkeologi, Stockholms universitet. Stencil.

Wätz, A. 1992. *Vikingatida tyska Mynt. En analys av mynt präglade i Deventer*. C-uppsats i arkeologi, Stockholms universitet. Stencil.

Zachrisson, T. 1993. *Gård, gräns, gravfält. En studie i deponering och placering av vikingatida ädelmetalldepåer i Uppland och Gästrikland*. Pågående avhandlingsarbeten vid den Arkeologiska institutionen, Stockholms universitet, VT 1993. Stockholm Archaeological Reports nr 26 1993.

Muntliga uppgifter

Professor Kenneth Jonsson, Numismatiska forskningsgruppen, Stockholm.

Tyska rikets myntorter under perioden 900-1125 (efter Kluge 1990)

KRONOLOGISK TYPKATALOG

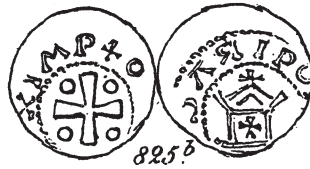
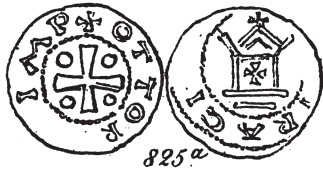
TYPER VILKAS PRÄGLING INLEDS UNDER SACHSISK TID

Otto II, kejsare 973-983

Otto III, kung 983-996, kejsare 996-1002

Heinrich II, kung 1002-1014

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingsstid	T.p.q.
1	825	44	96	973-1005	973

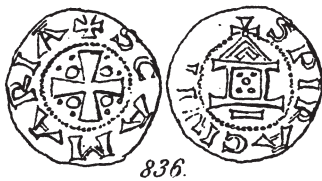
Walther, biskop 1004-1031, med efterföljare, eller:

Heinrich II, kung 1002-1014, kejsare 1014-1024

Konrad II, kung 1024-1027, kejsare 1027-1039

Heinrich III, Kung 1039-1046

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingsstid	T.p.q.
2	836	63	326	1005-1044	1009

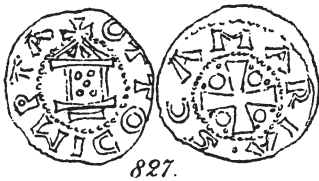

Heinrich II, kejsare 1014-1024

Konrad II, kung 1024-1027, kejsare 1027-1039

Heinrich III, Kung 1039-1046

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingsstid	T.p.q.
3	827	13	61	ca 1021-1044	1023

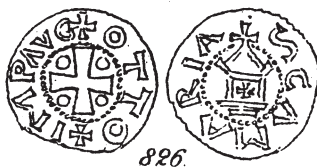

Heinrich II, kejsare 1014-1024

Konrad II, kung 1024-1027, kejsare 1027-1039

Heinrich III, Kung 1039-1046

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingsstid	T.p.q.
4	826	25	61	1024-1044	1024

TYPER VILKAS PRÄGLING INLEDS UNDER SALISK TID

Heinrich III, kung 1039-1046, kejsare 1046-1056

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingsstid	T.p.q.
5	830	61	349	1044-1051	1046

Siegwalt, biskop 1039-1051, eller: Heinrich III, kung 1039-1046, kejsare 1046-1056

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingsstid	T.p.q.
6 (7/5)	837	2	2	1045-1046	1053

Siegwalt, biskop 1039-1051, eller: Heinrich III, kejsare 1046-1056

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingsstid	T.p.q.
7 a	829	40	144	1046-1051	1046
7 b	1635	2	3	"	1055
7 c	1636	1	2	"	1083

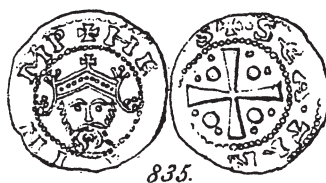
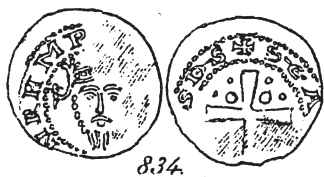
Heinrich III, kejsare 1046-1056

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingsstid	T.p.q.
8 (5/7)	1637	4	4	1047-1049	1047

Heinrich III, kejsare 1046-1056, Möjligen präglad på annan ort (Marbach/Neckar)

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
9	834/835	21	33	1051-1054	1051

Arnold, biskop 1051-1056,

Möjligen präglad på annan ort (Marbach/Neckar)

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
10	1845	8	18	1051-1054	1051

Heinrich III, kejsare 1046-1056

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
11	832	3	4	1054-1055	1066

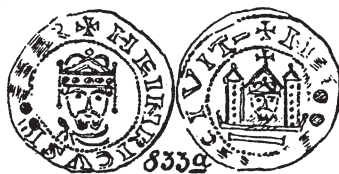
Arnold, biskop 1051-1056

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
12	838	12	21	1054-1056	1046 (1055)

Heinrich III, kejsare 1046-1056

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
13	833	6	12	1055-1056	1060

Konrad I, biskop 1056-1060

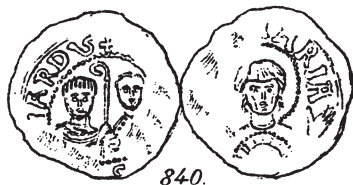
Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
14 a	839	8	13	1056-1060	1059
14 b	1638	1	4	"	1120

14 b: Teckning av förf.

Einhardt II, biskop 1060-1067

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
15	840	2	2	1060-1067	1067

Heinrich I, biskop 1067-1073

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
16	841	10	27	1067-1073	1067

Heinrich IV, kung 1056-1084

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
17	831	3	6	1073-1076	1079

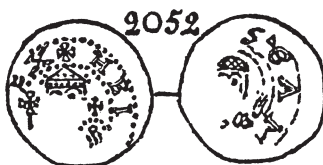
831.

Rudgar, biskop 1073-1090

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
18 a	1835	1	1	1076-1080	1079
18 b	2052	1	1	"	1120

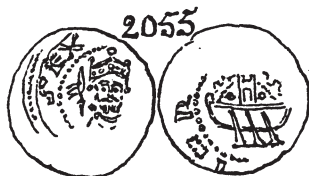
1835.

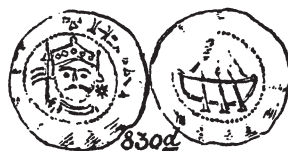
2052

Heinrich IV, kung 1056-1084

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
19 a	2055	2	6	1080-1084	1120
19 b	830 d	2	4	"	1090

2055

830d

Rudgar, biskop 1073-1090

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
20	1218	7	10	1084-1090	1084

1218

Johann I, biskop 1090-1104

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
21	1641	2	3	1090-1104	1102

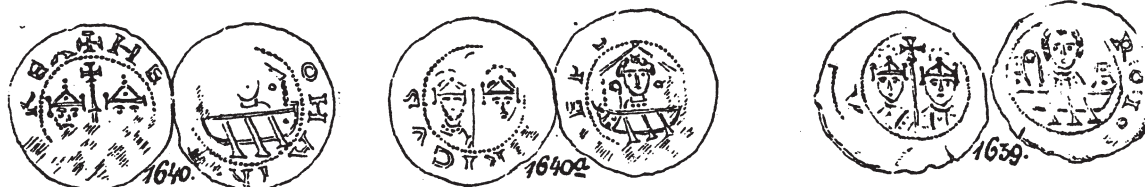
Johann I, biskop 1090-1104

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
22	2053	2	2	1090-1104	1102

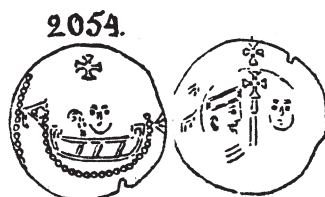
Johann I, biskop 1090-1104

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
23 a	1640	1	1	1090-1104	1107
23 b	1639	0	0	"	

Johann I, biskop 1090-1104

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
24	2054	1	1	1090-1104	1059?

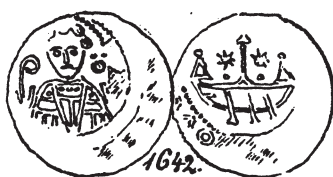
Heinrich IV, kejsare 1084-1106

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
25	1206	3	3	1084-1106	1120

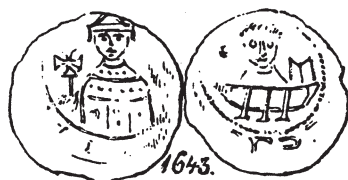
Bruno, biskop 1107-1123

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
26	1642	-	-	1107-1123	-

Arnold, biskop 1123-1126

Typ	Dbg	Fynd	Antal	Präglingstid	T.p.q.
27	1643	-	-	1123-1126	-

FYND, ORT, SN, LS, (TPQ)

- F1, Mårtens, Grötlingbo, Go, (973)
F2, Gåshagen, Västerhejde, Go, (975)
F3, Fölhagen, Björke, Go, (991)
F4, Hulte, Endre, Go, (991)
F5, Hägvalds, Gerum, Go, (991)
F6, Sudergårde, Hellvi, Go, (991)
F7, Vivlings, Hellvi, Go, (991)
F8, Östra, Dingtuna, Vs, (991)
F9, Gannarve, Hall, Go, (993)
F10, Kvarne, Vamlingbo, Go, (994)
F11, Klockarebacken, Glemminge, Sk, (996)
F12, Lilla Haltarve, Lokrune, Go, (997)
F13, Digeråkra, Barlingbo, Go, (1002)
F14, Assartorp, Gärdslov, Go, (1002)
F15, Lassor, Alskog, Go, (1003)
F16, Sälle, Fröjel, Go, (1009)
F17, Stora Enbjänne, Hogrän, Go, (1009)
F18, Källunge, Källunge, Go, (1014)
F19, Ekeskogs, Hejde, Go, (1017)
F20, Kännungs, Hellvi, Go, (1018)
F21, Skäggs, Väskinde, Go, (1018)
F22, Amlings, Linde, Go, (1023)
F23, Stige, Indal, Go, (1023)
F24, Östra Herrestad, Östra Herrestad, Sk, (1023)
F25, Glammunds II, Akebäck, Go, (1024)
F26, Bjärby, Etelhem, Go, (1024)
F27, Rossvik, Nora, Ån, (1024)
F28, Djuped, Styrnäs, Ån, (1024)
F29, Myrände, Atligbo, Go, (1026)
F30, Österryftes, Fole, Go, (1027)
F31, Bosarve, Stånga, Go, (1029)
F32, Sandtorp, Viby, Nä, (1034)
F33, Tuleparken, Eskilstuna, Sö, (1035)

FYND, ORT, LS, (TPQ)

- F34, Oppnorrby, Österhaninge, Sö, (1035)
F35, Laxarve, Boge, Go, (1036)
F36, Frigsarve, Grötlingbo, Go, (1036)
F37, Stale, Rone, Go, (1036)
F38, Lilla Klintegårde, Väskinde, Go, (1036)
F39, Störlinge, Gärdslosa, Öl, (1036)
F40, Nygårds, Västerhejde, Go, (1038)
F41, Mölndal, Mölndal, Vg, (1038)
F42, Leksands kyrka, Leksand, Dr, (1039?)
F43, Kattlunds, Grötlingbo, Go, (1039)
F44, Karls, Tingsstäde, Go, (1039)
F45, Ammunde, Burs, Go, (1040)
F46, Tiricker, När, Go, (1040)
F47, Bosarve, Hablingbo, Go, (1042)
F48, Frösslunda, Stenåsa, Öl, (1042)
F49, Pilgårds, När, Go, (1046)
F50, Sigleifs, grav, När, Go, (1046)
F51, Hägdarve, Silte, Go, (1046)
F52, Forsa, Stenkumla, Go, (1046)
F53, Okänd ort, Öja, Go, (1046)
F54, Åsta, Björskog, Vs, (1046)
F55, Föra, Föra, Öl, (1046)
F56, Sanda, Mora, Dr, (1047)
F57, Glammunds I, Akebäck, Go, (1047)
F58, Gandarve, Alva, Go, (1047)
F59, Kvinnegårde, Havdhem, Go, (1047)
F60, Tystebols, Stenkyrka, Go, (1047)
F61, Äspinge, Hurva, Sk, (1047)
F62, Egelsta, Torshälla, Sö, (1047)
F63, By, Hablingbo, Go, (1048)
F64, Garde, Stenkyrka, Go, (1048)
F65, Vitaby, Vitaby, Sk, (1048)
F66, Nyby, Källa, Öl, (1048)

FYND, ORT, LS, (TPQ)

F67, Gerete, Fardhem, Go, (1050)
F68, Garde, Stenkyrka, Go, (1050)
F69, Övide, Eskelhem, Go, (1051)
F70, Grausne, Stenkyrka, Go, (1051)
F71, Torlarp, Berga, Sm, (1051)
F72, Sundbro, Bälinge, Up, (1051)
F73, Uppveda, Vätö, Up, (1051)
F74, Sigsarve, Hejde, Go, (1053)
F75, Garde, Stenkyrka, Go, (1053)
F76, Stora Bjärs, Stenkyrka, Go, (1053)
F77, Sallmunds, Mästerby, Go, (1054)
F78, Stora Bjärs, Stenkyrka, Go, (1055)
F79, Gärestad, Edestad, Go, (1056)
F80, Skälö, Järna, Dr, (1056)
F81, Mickels, Habligbo, Go, (1056)
F82, Stora Varbos, Sanda, Go, (1056)
F83, Nore, Vamlingbo, Go, (1056)
F84, Vanneberga, Trolleljungby, Sk, (1056)
F85, Kåxås, Mistelås, Sm, (1056)
F86, Stommen, Fyrunga, Vg, (1056)
F87, Stumle, Alva, Go, (1059)
F88, Hallföse, Dalhem, Go, (1059)
F89, Frök, Nora, Ån, (1059)
F90, Mallgårds, Levide, Go, (1060)
F91, Blacksta prästgård, Blacksta, Sö, (1060)
F92, Södertälje Verkstäder, Sö, (1060)
F93, Torp, Böda, Öl, (1060)
F94, Unghanse, Eskelhem, Go, (1062)
F95, Östraby, Ryssby, Sm, (1062)
F96, Snauvalds, Alskog, Go, (1066)
F97, Maspelösa, Flistad, Ög, (1066)
F98, Lilla Vasstäde, Hablingbo, Go, (1067)
F99, Trädgårdsmästaren, Sigtuna, Up, (1067)

FYND, ORT, LS, (TPQ)

F100, Unna Saiva, Gällivare, La, (1068)
F101, Fjälkinge, Fjälkinge, Sk, (1068)
F102, Liffride, Lärbro, Go, (1070)
F103, Stale, Rone, Go, (1070)
F104, Österlings, Stånga, Go, (1071)
F105, Stenstugu, Alskog, Go, (1079)
F106, Österby, Ekeby, Go, (1079)
F107, Sibbenarve, Öja, Go, (1079)
F108, Venngarn, S:t Olof, Up, (1079)
F109, Mickels, Hablingbo, Go, (1083)
F110, Sandgårde, Sanda, Go, (1083)
F111, Kvarna, Eskelhem, Go, (1084)
F112, Änggårde, Rone, Go, (1084)
F113, Stora Haglunda, Alböke, Go, (1084)
F114, Stora Sojdeby, Fole, Go, (1089)
F115, Austers, Hangvar, Go, (1089)
F116, Findarve, Rone, Go, (1089)
F117, Broungs, Stenkyrka, Go, (1089)
F118, Domerarve, Öja, Go, (1089)
F119, Smiss, Linde, Go, (1090)
F120, Revsudden, Ryssby, Sm, (1100)
F121, Stora Vasstäde, Hablingbo, (1102)
F122, Mannegårde, Lye, Go, (1102)
F123, Eskelhems prästgård, Eskelhem, Go, (1106)
F124, Hallsarve, När, Go, (1107)
F125, Johannishus, Hjortsberga, Bl, (1120)
F126, Gannarve, Hall, Go, (1120)
F127, Runsberga, Gärdslösa, Öl, (1121)
F128, Rautasjaure, Jukkasjärvi, La, (1130)
F129, Burge, Lummelunda, Go, (1143)

[illegible]

